ШОАТТА,
25
март
№ 35 (4360).
Мах 2 кеп.

Масса а мехкашкара пролетареш, вӀашагӀкхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГӀалгӀай обкома Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ
1923 ШЕРА ДЕНЗ

КИЙЧО ЯЬЙ

Боккхача лоархӀаме да юртбоахама техника, инвентарь шийн ханнахьа бӀаьстен кхашкарча балхашта кийчъяр. Из дика кхетадеш хиларах тха колхоза механизатораша, ремонтникаша ерригa тракторaш, юртбоахама инвентарь ремонт яь лькхай. Октябра сийна тӀанийца социалистически декхараш кхоачашдара кӀезигагӀча лоархӀаме дац бӀаьстан кхашкара балхаш шин сменах дергдолаш гӀулакх вӀаштӀехьдаккхар, технически культураш дӀаювргйолча кхашка органически удобренеш яхкар. Из гӀулакх оаха дика вӀаштӀехьдаьккхад.

Ала деза гурахьа дӀадийна ялат нийлха доацаш, дохьа ца деш дика тӀададьниалга, хӀаьта март бут чакхбоалаш е апрель дӀаболалуш тхо долалургда лаьттанцара тӀоадал чӀоагӀъяра лаьтта чӀор йохаяра кхашка макхаш даха.

Дика вӀаштӀехьдаьккхар оаха Ӏана замалахьа механизаторий говзал лакхъяра дола дешар а. Колхоза кхаш леладераша 30 гектар йолча участка тӀа дӀадийнад тхьамка. Цар дош деннад хӀара гектара тӀара планах лаьрхӀачул цхьаццa центнер дукхагӀа тхьамка кхеде. ДӀадахача шера тхьамка кхедарах колхозхошта хайнад из культура мел маьхера я. Кхедаьчар тхьамкана доаггӀача тайпара гӀулакх де йиш йоацаш дисарах цох хула пайда кӀезиг дукха лохбенна бале а из культура доходни хилар. ДӀадахача шера кхедаь тхьамка докъаде помещенеш тоъаш яцар, хӀаьта укх шерара тхьамка чуэцалехьа из помещени хьалъяь яргья.

Дика чакхдьхад парникашка тхьамка рассада кхеяра балхаш а. ТкъоалагӀа март тӀакхоачаш парникаш лелаераш тхьамка фу дӀадийна баьлар. ВӀашагӀъеллай тхьамка кхедерий ялх звено, хӀаьта хӀара гектара тӀа тхьамка кхедеш пхиппа саг хургва.

Лакхара социалистически декхараш тӀанийцад кхаш леладераша сорго кхеяра а — хӀара гектара тӀара 2500 нув.

Ш. ДЕМИЛХАНОВ,
Ножай - Юрта района Х. Нурадилова цӀерагӀча колхоза керттера агроном.

ХОЗЪЕ ЮРТАШИ ГОРОДАШИ

Берригa советски нах санна, Сийлахь - йоккхача Октябрьски революце 50 шу дизара сийна шерра социалистически яхь а йоаржаяь, чуйнна къахьегаш ба хӀанз Нохч - ГӀалгӀайчен къахьегамхой. ДӀалода хӀара ди белгалдоал кердача толамашца. ТӀанийца производственни декхараш кхоачашдарал совгӀа предприятей, колхозий, совхозий коллективаша тӀагӀертта къовсам лоаттабу вай улицаш, юрташ, городаш хозъяра, тоаяра. ХӀара коллективо юбилейни шера тӀанийцача декхарашта юкъе я цу хьакъехьара пункташ. ХӀанзле дукхача предприятей коашка, юрташка, городий улицашка гаьнаш егӀай, скверaш ехкай, зизаш дегӀад.

Дика вӀаштӀехьбаьккхаб из болх Грозненча Ленински района къахьегамхоша. ГӀишлон материалий № 2 йолча Грозненски комбината коллективо юбилейни шера тӀанийцача декхарашта юкъе йоккха моттиг дӀалоац город кхы а тоаяра де дерхӀараша. Комбината коллективо лаьрхӀад дуккха гаьнаш йогӀа, спортивни майдаш хьалъе, хӀара цеха юхе зизаш догӀа, лувча бассейн е.

Грозненски ремонтно - механически завода коллективо лаьрхӀад завода коа гаьнаш, зизаш догӀа, скверaш яхка, Моздокски яхача улица тӀара тротуараш тоае, цига сердал йилла, иштта кхыдараш де.

Парте Ленински райкомой райисполкомой цу предприятей инициатива мога а яь, юбилейни шера дукха балхаш де лаьрхӀад город тоаеши хозъеши. Сийлахьбоккхача Октябра 50 шу дизара сийна районе дӀайогӀа лерхӀ 12 эзар сомийн декоративни гаьнаш, 25 эзар кӀотаргаш, 20 эзар квадратни метр хулча майда тӀа зизаш, хӀаьта 35 эзар квадратни метр хулча лаьтта газонаш е.

Района предприятеша иштта декхар тӀанийцад укх шера тӀои асфальти билла 52 эзар квадратни метр наькъаш дахка, консервни завод йолча Сунжана тӀий тилла доладе, Луговая яхача улицагӀа кафе хьалъе, хӀаьта Октябрьская яхача улицагӀа 964 моттиг йолеи № 1 йолча микрорайоне 1280 моттиг йолеи шиъ юкъера школа хьалъяь яккха. Юбилейни шера иштта хьалъергья 44 берий ахкан майдаш, спортивни сооружениеш, тоаергья паркаш, скверaш. Цу мероприятеех дукхагӀъяраш кхоачашъергья предприятей чотах, берригача къахьегамхоша хьинаре дакъа а лоацаш.

Из болх дика делабу дуккхача уличнн комитеташа. ХӀанзле дукха дӀайогӀа гаьнаш, зизай фу, спортивни майдаш хьалъе материалаш Ӏалашъяьй № 14 йолча уличнн комитето. Цига вӀашагӀделлад из болх хьагойтаргбола сопенгазет арахеца.

Гаьнаш дӀайогӀара, улицаш тоаяра дика къахьег республика цхьайолча районашка а. Царех я Гудермесски, Шелковской, Сунженски районаш.

Из болх лерттӀа вӀаштӀехьбаьккха моттигаш кхы а ювца йиш я. Цхьабакъда, дуккхача моттигашка йоагӀача бесса терко яц цу лоархӀамерча гӀулакха. Кхоачашдац шоаш тӀанийца декхараш. Цхьайолча юрташка вӀалла дӀзбола а баьбац из болх. БӀеха я улицаш, предприятей коаш, тоалаьлац наькъаш. Цхьаццайолча моттигашка нувхаш яда, колдаш латт. Цу тайпара кхоачамбоацараш да Наьсарен, Шаьла, МалгӀабика районий дуккхача юрташка, Грозненча цхьайолча предприятешка.

ДӀахо ла мегаргдац уж кхоачамбоацараш. ХӀара предприяте, колхозе, совхозе ерригa торонаш оарцагӀъяьха дӀаболабе беза из болх. Предприятейи боахамийи кулгалхой декхарийла ба цу балха цӀенхаштта терко е, эша материалаш Ӏалашъе. ХӀара къахьегамхочун сийлен декхар да вай юрташ, гӀалаш тоаеча, салаӀа моттигаш вӀаштӀехьйоахача хьинаре дакъа лаца.

Из болх кхетамца вӀаштӀехьбаккха а, хӀаьта цунна лерттӀа кулгалде а декхарийла я райисполкомаш, юртий Советаш.

Берригa кагирхой оарцагӀбаха беза цу гӀулакха комсомольски организацеша. ДукхагӀа вӀашагӀдехка деза субботникаш, воскресникаш. ДукхагӀа хилийта еза кагирхой кулгашца хьалъяь скверaш, аллеяш, бешамаш, паркаш.

Цу балха энтузиасташ хила беза дешархой. Царна дукха гӀуллакхаш карагӀдаргда, нагахьа санна болх кхетамца вӀаштӀехьбоаккхе. Дешархой яхье бала беза дукхагӀа гаьнаш, зизаш дӀадогӀара.

Яхь йоаржае еза уличнн комитеташта юкъе. Шерра дӀайоаржае а пайда эца а беза хьалха латтарий опытах. «Хьокхаме цӀа яха цӀи яккхара къовсам лоаттаберaша къаьстта теркам тӀабахийта беза цу балха. Царгара хьалехараш та юкъе керттера моттиг дӀалоацаш хила деза из гӀулакх.

Райисполкомий заседанешка, моттигерча Советашка каст-каста лувца деза уж дешаш.

ХӀанз хьаэттад бӀаьстен дӀайха деноm. Из болх сихбара геттара лоархӀаме ха я ер. Гаьнаш, зизаш дӀадогӀа деза ха тилийта йиш яц. Цудухьа хӀанззехьа массайолча моттиге Ӏалашъе еза дӀайогӀа гаьнаш, зизай фу, кхыдар.

Юрташка цу балха эгтара аьттув бола ха я хӀанзара яр, хӀана аьлча кхашкара балхаш дӀадолаленнадац. Цудухьа цу гӀулакхa дукхагӀа низ тӀаберзабе йиш я.

ТӀакхаьчай юбилейни шерара бӀаьсти. Къахьегама коталонашца дӀайолаяьй из республика къахьегамхоша. Цар сийленца кхоачашду юбилейни шера шоаш тӀанийца социалистически декхараш. Шеко яц, вай юрташ, городаш сомий бешамашца, гаьнашца, зизай догамашца тоаяра шоаш тӀанийца декхараш толамца кхоачашдеш, уж дезача цӀейна накъагӀоргхиларах.

«ГРОЗНЕНСКИЙ РАБОЧИЙ» ЯХАЧА НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ ГАЗЕТА КЪАХЬЕГАМА ЦӀЕЧА БАЙРАКХА ОРДЕН ЯЛАРАХ ДОЛА

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Нохч-ГӀалгӀай АССР къахьегамхошта коммунистически кхетам луча, боахам а культурни а гӀишлош хьалъяра декхараш кхоачашдара уж оарцагӀбоахача дика гӀулакхаш карагӀдувларах газета хьалхара номер араяьннача дийнахьа денз 50 шу дизарца дувзаденна «Грозненский рабочий» яхача республикански газета **Къахьегама ЦӀеча Байракха орден лойла.**

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
Н. ПОДГОРНЫЙ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

МОСКВА, КРЕМЛЬ.
24 МАРТ, 1967 шу.

ТкъаЪ цхьоалагӀча марте кен дӀабе болабеннаб Грозненски района № 3 йолча сомий баьцадаарий совхоза кхоалагӀча отделене.
СУРТА ТӀА: И. Вишневацке агрегат кен дӀабуш я. Сеяльщицаш (аьрдехьара аьттехьа) Я. Виситаева, Х. Тасиева, А. Тимирсултанова.
И. Плиева сурт.

КОМСАШТА ГӀУЛАКХ ДУ

Лакхара социалистически декхараш тӀанийцад Гудермеса района «Новогрозненский» совхоза комсаш лелаераша: хӀара гектара тӀара 60 центнер комсаш чуэца.

БӀаьстан юхье дукха балхаш де деза комсаш делаерий; комсаш аӀа, хьалъехка еза. Цар къахьегам аттача боаккх машинаша.

ХьалхагӀа кулгашца дера комсаш мукъаяхара балхаш, хӀаьта хӀанз совхозе уж балхаш дергдола бархӀ ПРВН-74000 яха машин я. Ерригa машинаш трактораш тӀа дӀатӀачоагӀъяь кийчъяьй.

М. АХМАДОВ.

ХӀАНЗЗЕ А ЙОАКХО Ю

Юбилейни шера лакхара социалистически декхараш тӀанийцад Наурски района Ленина цӀерагӀча колхоза къахьегамхоша. Къаьстта лоархӀаме да кхаш леладераша де дезар. Колхозхоша дош деннад хӀара гектара тӀара 22,1 центнер кӀа, 33,2 центнер ялатийна лаьрхӀа хьажкӀа, 14,2 центнер мукх чуба, кхыйола культураш хьувкъае а.

Из дош кхоачашдара дукха де деза колхозхой, колхозе оттаь ерригa агротехнически мероприятеш кхоачашъе эза. Из дика кхетаду укхаза. Дукха да даь, кхы а дукхагӀа да де дезараш.

Колхозе ерригa гурахь дӀайийна культураш 4160 гектар я, хӀаьта царех 3900 гектара минеральни подкормка яьй, хӀара гектара ши центнер суперфосфати цхьа центнер аммиачни селитрех кхоачийташ. Март бутт чакхбалалехьа ерригa гурахьа дӀайийначa культураштa минеральни подкормка яь бовла лерхӀ. Боккха теркам тӀабахийтаб боахаме цу культураштa хий диллара кӀа дӀадийнача 300 гектара тӀа лаьттана чудолийташи 210 гектара лаьтта тӀоададеши хий диллад. Цул тӀехьагӀа кхы а кхоачашъе эзаш агротехнически мероприятей йоккха комплекс я. Масала, кӀина 1500 гектара вегетационни хий дулларгда, хӀаьта ши эзар гектара тӀа гербицидашца химически оасар дергда. Юртбоахама культураштa зене йолча садоахкача хӀамашца къаьстта боакха къовсам лоаттабергба укх шера. 3200 гектара тӀа ялата зуламерча чоапилга духьала обработка е эзаш я, хӀаьта пхи бӀаь гектара тӀа ялата жужелицана духьала молхашца пурх бергба.

Иштта боккха теркам тӀабахийтаб колхозе бӀаьстан культураш дӀаера а. Белгалдаккханза даргдац гурехьа ца оахаш, бӀаьстан юхье оахаргдолаш боахаме 1500 гектар лаьтта диса хилар, хӀана аьлча, гурахьа из лаьтта, аьхача Ӏай хьенхача михо аьха уллача лаьттан тӀерча тӀоанах йоалла хьоанел дӀакхахьа тарлора. Из лаьтта бӀаьстана юхье аха доладаьд. хӀанз кхо бӀаь совгӀа гектар мера йисаяц цох.

Дукха гӀулакхаш даьд колхозе бӀаьстан юхье ювча культураштa лаьтта кийчдара. ХьажкӀа, шекара свекла, баьцадаараш, бӀаьстан юхье юв кхыйола юртбоахама культураш дӀаюргйолча бархӀ бӀаь гектар долча лаьтта чудолийташ хий диллад.

Лаьтта кийчдар санна лоархӀаме да дӀаювргйолча культурай фу кийчдар. Цу ерригача культураштa тоъал фу да колхозе. Из дерригa а I-чеи, II-чеи классах да тӀунал кондиционни йолаш.

Хьалха ца хиннача тайпара боккха теркам тӀабахийта ремонт йир укх шера трактораштa, юртбоахама инвентара. Дика кхетаду колхозхоша мел лоархӀаме да кхашка ца сувцаш цар цахаддаш болх бар. Болх бе араяла кийча я боахаме ерригa трактораш, сеялкаш, культиватораш. Иштта дика кийчъяьй автомобильни парк а.

Цуя кӀезигагӀа лоархӀаме дац трактортaшка шин сменах болх байтаргболаш кадраш кийчъяр. Из дувцаш белгалдаккха деза колхоз йолча юрта Калиновски профессиональни — технически училище хилар. Цу гӀулакхо чӀоагӀа новкъостал ду колхоза. Колхоза механизаторий кадраш говза, квалификаци лакха йолаш я. КхоалагӀча классерча 36 трактористa укх шера цу училище дийша а баьна шоллагӀча класса удостовереннеш хьанйцад, хӀаьта цхьайтта саг хӀанз а дӀахо дешаш ва.

ХьажкӀан гидуаргаши кхедара 15 звено вӀашагӀъеллай колхозе, царна дӀачӀоагӀдаьд уж культураш дӀаюргйола лаьттaш, технологически карташ дӀакхачийтад звеньяшка.

Юбилейни шера механизатораша тӀанийца социалистически декхараш кхоачашдара лоархӀаме йола ха хьатӀаэттай. ХӀаьта Ленина цӀерагӀча артела колхозхоша цу гӀулакха ерригa кийчо яьй.

А. ГАДАБОРШЕВ,
тха спецкор.

Нохч-ГӀалгӀай химически заводе [illegible] участок. Укх шера [illegible] оьтта цун коллективо планал совгӀа еннай кхо литр чуйоъда 7562 ингалс баллон.

Дукха ба, цига хьинаре къахьегаш а тайп-тайпарча дешара заведенешка дешаш а бола нах. Царех я укх суртa тӀара Исаева Нурипат а. Дика къахьегарна, [illegible] школе [illegible] классе дешаш а я из. Цунна дукхаза тийннай Сийлен грамоташ, ахчан премеш. Дукха ха йоацаш из хержай Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета депутатаалла.

И. ПЛИЕВА сурт.

МИШТА КХОАЧАШДУ ЮБИЛЕЙНИ ШЕРАРА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ?

ЦӀЕЙНА НАКЪАДОЛХАШ

ДӀАДАХА шу, гӀад а ваха ала йиш йолаш да, Шелковской производственни управлене къахьегамхошта юртбоахама производства дерригa доакъеш дегӀаиха, колхозий экономикей колхозхой вахара хьали дикка тоаденна шу хиннад, аьнна.

Шера итогашка хьежачул тӀехьагӀа дӀахо а районага йитай хьайбай боахаме толамаш дахарах телаш йола КПСС обкомей Нохч - ГӀалгӀай АССР Министрий Советей карара кара тела байракх. Ахчан доходаш кхойтта миллион сом хилар е производственно-финансови планах лаьрхӀа хинначул кхо миллион сом тӀехъяьннай.

Нагахьа санна 1965 шера сагадена мах 3 соми 41 кепиги хиннабале, соахка из хилар 3 соми 70 кепиги.

1966 шера керттера хьокхамаш дикка тӀехкхоачаш а деш укх шерарча балхашта лард еллай боахамаша.

МалагӀаш да 1967 шера оаха тхоашта хьалхашка оттаду декхараш?

Эгтара хьалха — 40 эзар тонн, е 1966 шерарчул 20 процент дукхагӀа ялат доаккхилга. Гектара тӀара боала ялата хьувкъам 2—2,5 центнер лакхбелга.

Укх шера 600—800 гектар дукхагӀа дӀаювргья ялата лаьрхӀа хьажкӀаш. Ерригa хьажкӀаш хий дехкача лаьтта юргья. Уж кхеяра хӀара колхозе специализированни звенош вӀашагӀйохк. Гурахьа дув ялаташ тӀадувргдола лаьттaш 864 гектар дукхагӀа хилийтад.

БӀаьстан юхье юв культураш дӀаювргйолча дерригача хий дехкача лаьтташка тӀоадал чуйолийташ хий дулларгда. Цул совгӀа 2—3 вегетационни хий а дулларгда.

Ялаташ тӀадолча лаьтташка 3300 тонн минеральни 20 эзар тонн органически удобренеш товса лаьрхӀад.

Дуга дӀаle 430 гектар хулаш дола ши кха кийчдеш да.

Комсаш лелаераша лаьрхӀад хӀара гектара тӀара 110—120 центнерал кӀезигагӀа йоацаш комсаш чуя. ХӀанз шпалераш тоаеш, гемеш кийчъеш, кхо дуллаш, кхыдола балхаш деш латт.

Доккхийи халеи декхараш да хьайбаш леладераша кхоачашде дезараш. Паччахьалкхен планах лаьрхӀачул дукхагӀа 370 тонн дулх, 560 тонн шура, 26 тонн тха, 100 эзар фуъ докха, массе тайпа хьайбаш дебаде, цар продуктивность лакхъе, хӀара кхоабача Ӏатта лоархӀаш 2300 килограмм шура, 245 эзар устагӀах хӀара устагӀанна тӀера 5,5 килограмм тха лаккха, хӀара яхкача котама тӀехьара 120 фуъ гулде дезаш да тхо.

Юбилейни шера хьалхарча шин бетто хьахьокх, хьайбаш леладераша шоашта хьалхашка оттадаьча декхарех дика лоархӀабеш хилар.

Дика Ӏангара доалаш латт хьайбаш. Дуккхача Ӏулашкара жерч Ӏай дахка доладеннад. Массайолча моттигашка дукхагӀа йоах шура. 1966 шера январаца нийсйича хӀара кхоабача Ӏаттагара йоаккха шура 32 килограмм дукхагӀа хиннай. ХӀаьта ерригa йоаккхаш йола шура 120 процент дукхагӀа хиннай. Цу тӀа а шура дукхагӀа йоах ерригача колхозашка. Цунга хьежжа дукхагӀа хул паччахьалкхенга йохкаш йола хьайбай продукци а. Дулх дохкара квартала план ханал хьалха кхоачашъяьй 112 процент.

Ханал хьалха кхоачашъергйолаш я шура йохкара план а. 1967 шера 20-ча феврале дӀадахача шера цу ханачул 64 процент дукхагӀа дехкад дулх, шура — 12 процент, фуаш — 10 процент. Оаха декхар тӀанийцад паччахьалкхено оттаь ерригa хьайбай продукташ кийчъяра планаш 7-гӀа ноябрь хьатӀаотталехьа кхоачашъе а укх шера планал совгӀа 100 тонн дулха, 560 тонн шурий, 100 эзар фуъ, 26 тонн тхан йохка а. Планал совгӀа йохкаргья оаха 3 эзар тонн ялатийн 1500 тонн комсийн.

Капиталовложенешка дохийта ахча юбилейни шера совдоакх колхозаша. Нагахьа санна дӀадахача шера капитальни гӀирсаш хьалдаран юртбоахама техника эцарген планах 2619 эзар сом дахийта дезача метте, 3042 эзар сом дахийта. дале, укх шера гӀирсаш хьалдарген, производствана механизаци ярген, техника эцарген дӀадахийта лерхӀ 3,5 миллион сом. Цу тӀа а, цу ахчах дикка доккха дакъа дӀадохийтаргда культурно-бытовой гӀирсаш хьалдарга. Колхозий чотах хьалъергья 4 школа, 3 клуб, 2 бани, 1100 квадратни метр чуӀе моттиг йола 20 цӀенош. Йилла аргья Шелкозаводскойи Кобин яхача юрташкара Щедрински станицера водопровод. Водопровод йилла йолаергья Червленнии Нови Щедрини яхача станицашка. Иштта балхаш дергда асфальт юллаш. Улицашка гаьнаш йогӀаш, юрташ тоаеш.

Жа, доахан леладелга сихха дегӀаахийтап халача балхий процессашта кхоачамболлаш яь механизаци хилар бахьан долаш. Цу лоакъошка кулгашца дукха къахьег, цу бахьанах йохкача маьхал лакхагӀа ба шура, бежана дулх, устагӀана дулх даккхарга дӀабода мах. Укх шера лаьрхӀад пхе колхоерча шурий-товарни фермашта комплексно механизаци е, жа лелаеча 35 бригаде электрически сердал чуйилла, механически хий тӀалоахаргаш оттае.

КПСС ЦК майски Пленума решенеш кхоачаш а еш, колхозий чотах а хӀаьта иштта Паччахьалкхен бюджетера хьахенача ахчан чотах а хий дехка кийчдергдолаш да 1150 гектар лаьтта, тӀера петараш дӀа а яьха мукъадоахаргда 260 гектар лаьттaш. ХӀанзле а деш балхаш да ушал латта лаьттaш докъалара. Гидромелиоративни балхаш чакхлахар бахьан долаш боахамашкара оахаш долеи хий дехкеи лаьттaш шу чакхдоаллаш 500—600 гектар дукхагӀа хила мегаш да.

Шерра-шера тоалуш хьайоагӀа докъарий база, цхьабакъда, хӀаьта а хьайбашта тоъал доакъараш Ӏалашдац оаха. Къаьстта а къе я хьайбашта телача доакъарий рацион белокашца тоъарах. Цудухьа хӀара шера дукхагӀа дӀаюв оаха люцерна хьисапера бобови баьцаш.

Культураш дӀаювча дерригача лаьттах 15 процент дӀалоац люцерно. Укх шера кхы а 1200—1400 гектара тӀа дӀае лаьрхӀад цкъа дӀайийча дуккхача шерашка тӀаювла баьцаш.

Цкъа дӀайийча дуккхача шерашка тӀаювлача баьцел совнагӀа, укх шера оахам тӀа йоацаш, даьгӀенашка 2—2,5 эзар гектара тӀа дӀаювргья оаха дӀайийнача шера чуэца баьцаш, гурахьа даьгӀенашка доакъарийна лаьрхӀа 4 эзар совгӀча гектар дӀабийна гурахьа був мукх боацаш.

Колхозаша минеральни удобренешца подкормка ю гурахьа дийнача ялаташта, кхашка хий дехка сангараш кийчъю, юртбоахама техникана ремонт ю, механизаторий, хий дехкарий, хьайбаш леладерий кадраш кийчъю, кхыдола балхаш ду.

Тха района къахьегамхой ерригa уйлаш хӀанз дикача къахьегама толамашца Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дизара накъабахара тӀаерзаяь я.

Г. САМАРСКИЙ,
Шелковской районни юрта боахама производственни управлене начальник.

ДОТТАГӀЛЕН ВИЗИТ

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитето йийха ена доттагӀала визитаца 21—23 марта Москве хиннай СЕПГ ЦК Хьалхара секретарь, Германски Демократически Республика Паччахьалкхен Совета председатель нов. Вальтер Ульбрихт керте вола Германе Социалистически единни парте Центральни Комитета делегаци. Делегацена юкъе: СЕПГ ЦК Политбюро член, ГДР Министрий Совета Председатель нов. Вилли Штоф, СЕПГ ЦК Политбюро член, ЦК секретарь нов. Эрих Хонеккер, СЕПГ ЦК Политбюро член нов. Гюнтер Миттаг, СЕПГ ЦК Политбюро членалла кандидат, ЦК секретарь нов. Герман Аксен, СЕПГ ЦК член, ГДР Паччахьалкхен планови комиссе председатель нов. Герхард Шюрер, СЕПГ ЦК член, ГДР кхыча мехкашцарча гӀулакхий министр нов. Отто Винцер.

Москве болча хана В. Ульбрихта а делегаце членийн а вӀашагӀкхетари беседаши хиннай КПСС ЦК Генеральни секретарьца нов. Л. И. Брежневца, КПСС ЦК Политбюро членаца, СССР Министрий Совета Председателаца нов. А. Н. Косыгинаца, КПСС ЦК Политбюро членаца, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателаца нов. Н. В. Подгорнеца, КПСС ЦК секретараца нов. Ю. В. Андроповца, КПСС ЦК секретараца нов. М. С. Соломенцеваца, КПСС ЦК членаца, СССР Министрий Совета Председатела заместителаца, СССР Госплана председателаца нов. Н. К. Байбаковца, КПСС ЦК членаца, СССР Министрий Совета Председатела заместителаца нов. М. А. Лесечко,. КПСС ЦК членаца, СССР кхыча мехкашцарча гӀулакхий министраца нов. А. А. Громыкоца.

Беседаш яьча иштта дакъа лаьцар КПСС ЦК члена, ГДР-ерча СССР посола нов. П. А. Абрасимова, СССР-ерча ГДР посола нов. Хорст Биттнера а.

Дег тӀарча безамца, вежарашха долча доттагӀалаца, дӀа-хьа дувцар дизза кхетадеча хьалашка чакхъяьнна беседаш йолча хала дийцар Советски Союзе коммунизм хьалъярах, Германски Демократически Республике социализм хьалъярах дола лоархӀамера дешаш а КПСС-ан СЕПГ-нен юкъе, Советски Союзаи Германски Демократически Республиканеи юкъе цхьана леладу массе оагӀорахьара гӀулакхаш шердара перспективаш а. Цу ханна чӀоагӀа уйла тӀаяхийтар йӀаьххача ханна шинна а мехка юкъера экономика. Ӏилма, техника, даькъера бувзамаш дӀахо дегӀакхувлареи кӀоаргдареи дешашта.

Шерра дӀа-юха дагабаьлар европейски кхерамзле Ӏалашъяра проблемаех шоашта хетачоа. ВӀашагӀкхийттача дакъа лоацаш хиннараша бакъдир Бухарестски деклараце принципашкеи Варшавски договора юкъе дакъа лоацаш долча мехкий кхыча мехкашцарча гӀулакхий министрий совешане оттабьча накъагеи хьежжа машара, демократе, социализма хьаштий духьа европейски проблемаш къоастаяра къовсам лоаттабе цхьатарра ловш шоаш хилар.

КПСС-ен СЕПГ-ен кулгалхоша раьза хинна белгалдаьккхар вай халкъаш кхотадара. Европе машари кхерамзлеи Ӏалашъяра боккхача лоархӀаме долча Советски Союзаи Германски Демократически Республиканеи юкъерча доттагӀалах, вӀаши деча новкъосталах, цхьана гӀулакхаш леладарах долча Договорага хьежжа вай шинна а мехка юкъера вежарий доттагӀалеи айхха цхьана гӀулакхаш леладелгеи толаме дегӀаухаш хилар.

ВӀашагӀкхийттача дакъа лоацаш хиннараша бакъдир хӀанзарча лоархӀамегӀа мел йолча проблемаех Советски Союза Коммунистически партеней Германе Социалистически единни партеней хетараш боккъонца цхьатарра хилар. Цар хьаккхайкадир цхьатарра раьза а долаш дӀахо а американски империалистий агрессена духьала вьетнамски халкъо лоаттабу къовсам чӀоагӀа хьаллаца а цунна новкъостал де а, дунен социалистически содружества, дунен халкъашта юкъерча коммунистически болхлойи болама мехкаш цхьоагӀо йолаши кхотадени хулга мамогта чӀоагӀде лаьрхӀа шоаш хилар. Новкъоста В. Ульбрихта КПСС ЦК-га дӀаделар цо КПСС ЦК Генеральни секретарь нов. Л. И. Брежнев керте вола КПСС Центральни Комитета делегаци каста хургйолча Германе Социалистически единни парте VII-ча съезде ехаш СЕПГ-а ЦК яздаь кхайкхат. Из дехар КПСС ЦК-с баркал а оалаш тӀанийцар.

ШКОЛЕН ЙОАКХО ЯР—ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ГӀУЛАКХ

Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета хьалхарча сессе дувца оттадьча «1966 шера 10 ноябрерча КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцамга хьежжа республикерча юкъерча общеобразовательни школа болх дӀахо тоабарах» долча шоллагӀча дешах лаьца доклад йир Нохч-ГӀалгӀайчен просвещене министра депутата **М. У. Умарова.**

Халкъа просвещене ленински йоакхо яра образец я, аьлар цо, соахка ноябрь бетта тӀайнна юкъерча общеобразовательни школа болх дӀахо тоабарах бола КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцам. Из — халкъа образоване болхлой доккхаца эскара, ерригача общественноста йола чакхдоахача гӀулакхий шерра программа.

Республика школай педагогически коллективаша белгталара толамаш даьхад кхувш йоагӀа тӀехье Ӏомаечен кхетаечен. Семилетка шерашка массе тайпа общеобразовательни школай сеть шерра дегӀаенай республике. дукхагӀа хиннаб дешабагӀараш. Лакхехьарча классай дешархошта юкъе дукхагӀа хиннаб Нохчийн гӀалгӀайн къамех бола мехкарий. Укх дешара шера 444 школе дешаш 227 эзар берда.

Лакх а еннай, кӀезиг-дукха чӀоагӀа а еннай школай материальни база. ДӀадахача шерашка хьалъяьй 36 эзар дешархочоа моттиг йола 72 керда школьни здани, хьатӀадаьд 42 эзар моттиг йола классени цӀенош.

Дика результаташ яьхай массанега а бархӀ шера дешийтара даькье. КӀезигбеннаб дешара дӀабувлаш бола дешархой. Халкъа образоване болхлоша тӀагӀертта къовсам лоаттабу берашта дешар дикагӀа хьехар, шоллагӀча шера чубусараш ца хилийтар духьа. ТӀа-тӀа дукхагӀа хул школьникашта толаме кхетам телаши дешар хьехаши йола коллективаш. Укх дешара шера хьалхарча ах шера беррига дешархой е берригаш а хӀана бац аьнна бараш дешарах дика кхетилга вӀаштӀехьдаьккхад 1700 совгӀча хьехархочо.

Дуккхача школашка лаьрххӀа вӀаштӀехьдаьккхад меттахи литературахи лаьца классера боацаш болх белга. ТӀа-тӀа шерагӀа яржаш латт литературни краеведени, тоаденнад истории обществоведении хьехилга, шерагӀа бу цу предметех лаьца классера боана болх. Цо совбоаккх исторически Ӏилмацара дешархой безам, новкъостал ду цар общественни гӀулакхий навыкаш дегӀаекхуйлара. Республика школашка шера дӀадоаржадаьд граждански Сийлахь боккхача Даймехкен тӀемаш лаьттача моттигашка походаш елга. ТӀема сийлен музеяш яхкай дукха.

Педагогически коллективаша еча йоакхон къаьстта предмет да лакхерча классашкарча дешархошцара болх тоабар, идейно дог тийша, граждански декхар тӀалаттилга холуш, дешар шенхаштта теркаллеш йола уйлаш царна чуйоссаяр. Ерригача школашна сихъяь кийчо еш латт сийлахь-доккхача цӀейна—Советски Ӏаьдала 50 шу дизара.

КарагӀдаьннача толамех, шеко йоацаш, доккхал де йиш йолаш да вай, цхьабакъда, из дац цӀенхаштта-ра кхоачамбоацараш бӀаргагуча хана бӀаргаш дӀакъувла мегаргда яхилга. Низ маккоачча дувца деза царех. Грозерча, Наптеречии, Шаьла, Грозненски, Советски районашкарча цхьацайолча коллективаша денна къовсам лоаттабац массанега дешийтилга чакхдаккхара, дешархой дешара дӀаахар могийт. Ачхой-Мартана, Наьсарен районашка дукха моттигаш нийслу дешархой знаней дикал лакхъяра, кхетама болх тоабара йоакхо во еш. ХӀанз а ба вайна сакъердаме йоацаш, вай бакъдолчунца бугзам боацаш урокаш еш, дешархой творчески уйла дегӀа ца кхувлаш бола хьехархой.

Кхоачамбоацараш да дешархошта атеистически кхетам дулга вӀаштӀехьдаккхара юкъе. Моттигаш хиннай даьлах тешаш болча даьша-ноаноша е гаргарча наха берашка дына Ӏамал лийташ.

Кхы дуккха дувца йиш йолаш дар вай школай, халкъа образоване органий гӀулакхашта юкъе дола кхы тайпа кхоачамбоацараш. Шеко яц из бахьан долаш просвещене министерствана, моттиганкара цун органашта, педагогически коллективашта еш йола критика нийса хиларах. Цхьабакъда, нийса хургдацар доллача хӀаман-на-алхха уж бехке яр. Кхувш йоагӀача тӀехьенна кхетам балари дешар хьехари — ерригача вай общественноста гӀулакх. Масала, массанега а дешийтарах дола закон кхоачашделга белгаларча даькъе деша дӀаха ха йолча берий учет нийса ярах тийша да. Нах бахача дукхача пункташка во вӀаштӀехьаьккхай из. Моттигерча Советий депутаташа массаза а август—сентябрь беттаьшка ду школенна новкъостал, хӀаьта цул тӀехьагӀа дукхагӀча хана социйт из болх. Исполкомий административни комиссеша а доагӀав дац массанега дешийтарах дола закон кхоачашде ца тугача хьаьшта-ноаноштa, кхетама болх бац. Массанега а бархӀ шера дешийтарах дола закон кхоачаш ца даьчул тӀехьагӀа толаме чакхдаккха йиш мичай массанега юкъера дешар дешийтилга а.

Нов. Умарова мадарра дувц школай материальни база малагӀча хьала тӀа я. Цо белгалдоаккх, укх тӀехьарча шерашка дукха керда школьни здане хьалъьяьле а, классии цӀенош тоьаш ца хилар бахьан долаш 40 школа мара цхьан сменах занятеш еш ца хилар, хӀаьта вокхар шин сменах а кхаь сменах а ю. Дуккхача школашка дешара кабинеташ мастерскеши ца хиларах йиш хилац цига дешар дараздоаца балхаш де, опыташ е, берашта къахьегамен политически дешар хьеха. ДукхагӀа йолча школашка спортивни залаш яц, кийчъяь спортивни майдаш яц. 1967—1971 шерашка хьалъяна а кийчъяна а лоргьяц 200-нел кӀеангагӀа йоацаш школашкара спортивни залаш. Цу гӀулакха шерра новкъостал хиланза дарглац комсомольски, профсоюзни организацешкахьара, предприятешкахьара, совхозашкахьара, колхозашкахьара.

Къаьстта а лоархӀаме да керда школьни здане хьалъелга дикагӀа вӀаштӀехьдаккхар. Укх тӀехьарча бархӀ шера 282 процент дукхагӀа хиннаб дешархой. хӀаьта школаш хьалъелга чӀоагӀа тӀехьалус. ГӀишлошъеча организацеша кхоачашъяц керда здане эксплуатаце дӀаялара планаш. КӀезига новкъостал ду промышленни предприятеша, кхьметтел планал совгӀа йоккхий накопленеш йолаш яраша а. Царех я кулгалдер депутат нов. Пальчиков волаш йолча «Грознефтехимзаводы» яхача объединене предприятеш. Мехкаьтта химически заводий болхлойи гӀулакхерча чаьхей дезал бахаш йолча Черноречье яхача посёлке кхаь сменах болх беш я №№ 31, 32 йола школаш.

ДӀадахача вархӀ шера промышленни предприятеех цхьаь цхьанне школьни здани хьалъьяц укхаза. Цхьабакъда, КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцам тӀа-м аьннах: «Промышленни, юртбоахама, кхыча предприятешти организацешти мукъабеннаб юха ца лург школашта оборудовании материали тела а хӀаьта иштта планал совгӀча накопленей чотах уж хьалъяра, тоаяра, кийчъяра расходаш е».

Докладчика дувц хӀанз партеи правительствай халкъа образоване органашта хьалхашка оттадаь керттера декхараш малагӀаш да. Уж—берригача кагирхошта юкъера образовани дулга чакхдаккхар, дикагӀбарий опыт республика школай берригача хьехархой балха практикана юкъеяхьар. Школаш кӀезиг-кӀезига йоалаш кердача дешара планага йоалаш латт. Диъ шера хинна юххьанцара школа кхаь шера хургья. Вай республике цу планага довлилга халагӀа хул. Юртий школашкарча дуккхача бераша эрсий мотт во ховш е вӀалла ца ховш занятеш дӀайолаеш хиларах.

Из беррига болх чакхбоаккхача тхона новкъостал эш партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацешкара, педагогически, мехкдаьтта, исторе, метта, литература институтий коллективашкара.

Юртарча хьехархой балха а вахара а хьалаш тоадара йоакхо янза яргьяц. ДукхагӀа хьадеха деза цар болх дикагӀа кулга, цхьабакъда, вӀалла а шеко йоацаш да царна новкъостал де, цар терко дукхагӀа е, атта боаца цар къахьегам дикагӀа хоастабе вай декхарийла хилар. Воай моттигера кадраш хьалкхее еза вай.

Нов. Умарова ший доклад чакхйоалийт КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцам тӀарча дешашца: «Къонача тӀехьенна коммунистически кхетам балар, общеобразовательни школа дӀахо дегӀакхувлар ерригача парте, дерригача советски халкъа гӀулакх да».

Эггара хьалха къамаьл дабча депутата **С. Х. Плиева** дийцар Сунженски района школашкарча гӀулакхех. Царех дукха ярашка дешар хьехилга тоаденнад укх тӀеххьарча шерашка. Дешар хьехилга дика вӀаштӀехьдаьккхад Карабулакски, Ассиновски, цхьацайолча кхыча школашка. Школаш йистеяьха ваьлна 128 саг соахка мехка лакхерча дешара заведенешка деша вахав. Дуккхача колхозаша йоакхо ю шоаш шефство лелаеча школашта, новкъостал ду царна, здане хьалъю, спортивни майдаш кийчъю, и. кх. дӀ. Цхьабакъда, кхоачамбоацараш кхы а Ӏалаьмате дукха да цу балха тӀа. Тар ма лу сихагӀа керда здане хьалъе еза Серноводски, Нестеровски станицашка, Первомайске. Иштта да харжархой наказ, из кхоачашде деза.

КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцам Ведана районе кхоачаш миштa бу дийцар райисполкома председатела **Х. А. Бачагаева.** Деша дагӀа бераш дешарах дикагӀа кхета даьннад, хьалхарча ах шера 89 процентага дӀакхаьчад из. ХӀаьта цо кхоачамбе йиш йолаш дац гӀулакх. Районе тоьаш бац математика, физика, кхыча мехкий метташ хьеха квалифицированни преподавателаш. Школашта тхоай кадраш кийчъяра цӀенхаштта уйлае еза ха хьатӀакхаьчай. Оаха оахаш лерхӀачох, масала, укх шера школа йистеяьккхаваьнна 60 гаргга саг педагогически институте деша гӀоргва.

Грозерча педагогашта хьалхашка латтача кердача декхарех дийцар городской халкъа образоване заведующе **А. В. Захаровас.** Укх дешара шера дешара кердача планаш тӀа яргья Грозерча ткъаь школа хьалхара классаш. Цо дӀадех урокаш кийчъяра даькъе хьалхарча классай хьехархоша керда никъ лоацилга. ИттлагӀча классашка дӀайолаю марксистско-ленински эстетика курс. Из вӀаштӀехьъяккха еза кагийча наьхен мехкарийн безам тӀагӀоргболча, царна эланеш лургйолча, бакъахьардар дезаш уж хьалкхебергболча тайпара.

Нов. Захаровас бувц школай йизза йоакхо ю, «Красный молот» яхача завода коллектив санна бола дика шефаш.

Мехкдаьтта институте деша дӀачуэцаш хьаттача испытанеша хьахьекхар, дуккхача абитуриентий математиках, физиках, химех йола знанеш во хилар. Цу хьакъехьа дийцар депутата **Г. М. Сухарева.** Из бахьан долаш экзаменаш дӀайолаегӀача хьалхарча шин дийнахьа а двойкаш яьхар 650 абитуриенто. Цу деша уйлае еза вай ужжамо дола лоархӀамера дисциплинаш хьехилга тоадар духьа. Депутата белгалдаьккхар, математика хьехилга, институте экзаменаш луш хиннараша тийннача жопашка хьежача. №№ 1, 2, 3, 5, 20, 21 йолча школашка дика вӀаштӀехьдаьккха хилар. Нов. Сухарева иштта дувц мехкдаьтта института Ӏилман болхлойи беррига преподавателаши юкъерча школана новкъостал де, белггала аьлча, хьехархой говзал лакхъеча института гӀулакхашка дакъа лаца кийча хиларах а.

Ше къамаьл деш керттера уйла дешархошта юкъе беча кхетама балха тӀаерзайир депутата **С. А. Кириллова.** Цо белгалдаьккхар, школе меттел, из дешархой бахача а белга чӀоагӀа лоархӀаме хилар. БоккхагӀа болча пионервожатей квалификаци лакхъяра уйлае еза. Царех дуккха а дукхагӀа бараш къаьстта педагогически образовани йоацаш ба. Нов. Кириллова предложени лу пионервожатешта лаьрхӀа педагогически училище заочни отделени йилла.

Российски Федерацие просвещене Министерства школай - интернатий упраᴡлене начальника **В. Ф. Ковалева** белгалдаьккхар, юкъера образовани дегӀакхувлара даькъе Нохч-ГӀалгӀайчено дика толамаш даьха хилар. Соахка бархӀлагӀча классе хиннарех 69,6 процент бараш ийслагӀча классашка деша багӀа укх шера. Уж дукхагӀа хул РСФСР-е юкъера лаьрхӀача болчарел. Дешарах кхетилга лакхлуш латт республике. Дикача оагӀорахьара лархӀа езаш я цхьацайолча колхозаша, совхозаша, предприятеша еш йола школай йоакхо. Дикача дешаца ца хьоахабича баргбац КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен указанеш кхоачашъяра, низаш чӀоагӀа тӀадохийташ бола хьехархой.

Цул тӀехьагӀа кхоачамбоацарех а дувц нов. Ковалева. Кхоачашдеш дац массанега а бархӀ шера дешийтилга, дукха дешархой дӀаух дешара. Уж дукхагӀа ба РСФСР вокх республикашкарчул. ДикагӀа хилча бакъахьа болаш бар знаней боарам. Российски Федерацие юкъерча боарамал лохагӀа ба из. Дешарах кхетилга геттара во да школашка - интернаташка. Нов. Ковалева йоах, толам боаккхалургбац халкъа образоване органаша, шефаша, культура отделаша, комсомольски организацеша чакхдоаха гӀулакхаш цхьан кога тӀа даьхача мара. Цо иштта дувц, дешархой сакхетам шербара новкъостал дергдолаш йола факультативни занятей керда программа кийчъеш хиларах а. ЧӀоагӀа лоархӀаме да цу факультативни занятех массазаръяраш санна йола урокаш ца хилийтар. ТӀаккха кагийча наьхен мехкарийн безам хургбац царца. Уж вӀашагӀйохкача хана лаьрхӀа хиннар кхоачаш хургдац.

Нов. Ковалева йоахар, тамаш ю аз, школьни здане геттара чӀоагӀа ашаш йоллашехьа а, уж хьалъяра хьахецаш дола ахча дуккхаза а пайда ца эцаш дусаш хиларах.

Вай паччахьалкхено санна чӀоагӀа йоакхо дунен тӀарча цхьанна а паччахьалкхено яц кхувш йоагӀача тӀехьен, йоах депутата **Е. В. Брыксина.** Из йоакхо еш хилар хьахьокхаш дола къаьгга масал — берригача кагирхошка 1970 шерале юкъера образовани йоаккхийтийла аьнна яь решени. Цунца дувзаденна чӀоагӀа лоархӀаме да школай материально-технически база чӀоагӀъяр. Республикера ялхлагӀа дола дакъа школаш кхаь сменах занятеш еш ма йий хӀана, хӀаьта укх тӀеххьарча бархӀ шера 78 эзар дешархочоа керда моттигаш хьалъяь йоллашехьа да из а. Дешархой дукхалга хьежжа хьалъяц школьни здане, хӀаьта гӀишлош яйтача тресташа, хьалхагӀа а мо мара лерттӀа терко яц школай. Укх тӀеххьарча бархӀ шера цкъа, 1965 шера, мара кхоачашъяьяц школьни здане хьалъяра план. Цу гӀулакха паччахьалкхено хьахийцача 2 миллиони 700 эзари сомах пайда ийцабац. Нов. Брыксина дувц школьни здане Алерое, Гудермесе, нах бахача кхыча пункташка мел шортига хьалйора. Къамаьл деш волчо дош гӀоттаду йоккхий школаш хьалъяра хьакъехьа, из масса долча гӀулакха аьттув болаш хилар хьа а хьокхаш.

Укх пятилетке паччахьалкхен чотах хьалъе лаьрхӀад 31500 дешархочоа моттиг хургйола школьни здане, хӀаьта предприятешта, колхозашта, совхозашта хьатӀадоагӀача пайдай чотах — 15 эзар моттиг. Вешта аьлча, хӀара шера хьалъяь яла езаш я 12 эзарнел кӀезигагӀа боацача дешархошта тоъал керда моттигаш. Из план кхоачашъе езаш я.

Нов. Брыксина иштта йоах, хьехархошта цӀенош сихагӀа хьалде деза, дукхагӀа арахеца беза берий кога гӀирс (цхьаккха дича а из де тугаш яц грозненски предприятеш), берашта паргӀатагӀа хургдолаш хувца еза партай конструкци.

Урус-Мартане баь болх бахьан долаш ремстройтреста чӀоагӀа критика ю депутата **Ш. Ш. Генаева.** Цо йоах, цу тресто вӀалла йоакхо яц школьни здане сихагӀа хьалъяра, уйлаяц ше даь тӀалаташ дӀадахара. Урус-Мартане хьалъяь йоалаш латт 960 моттиг йола керда школа, цхьабакъда, из эксплуатаце дӀалулга вӀаштӀехьдаргдац, хӀана аьлча цунна хьачудилла хий дац. Из школа хица мичара а миштa а Ӏалашъергья хьажа деза. Нов. Генаева йоах, наказаш тӀелаш болча харжархоша дехар ду Урус-Мартане пионерий цӀа хьалде, цхьайолча школашка — спортивни залаш хьалъе яхаш.

Наьсарен района школашка гӀулакхаш мишта лел дувц депутата **Р. А. Латировас.** Укх тӀеххьарча шерашка массанега а дешийтилга кхоачашдеш да районе, кӀезиг-дукха тоабеннаб дешара хьехама болх № 1 йолча Наьсарен - Вокзалерча школе, Экажкъонгий - Юртарча школе, и. кх. дӀ. Берашта интернациональни кхетам балара болх ба беш, шоай юртий истореш ялеш да бераш. Массанахьа а еш кийчо я Сийлахь - боккхача Октябра 50 шу дизара дикагӀа накъадахара.

Нов. Латировас дувц Наьсарен района педагогически коллективашта къаьстта чӀоагӀа дагадоаххаш дола дешаш. Лоамашка я юххьанцара массехк школа. Цига дахача берашка дӀахо деша йиш хилийтар духьа керда интернаташ эш. Ерригача школашка хӀана яц аьнна я школьни буфеташ, цхьабакъда, цар чу хьааца хӀама яц печенеши конфеташи мара. Цхьанне а уйлаяц берашта даа дӀайха завтракаш кийчдара.

Хьехархой дикагӀа кийчбе беза вай, йоах депутата **В. И. Синельникова.** ХӀанз школенна хьалхашка оттадеш дола гӀулакхаш доккхагӀа да. Цулухьа педагогически институт декхарийла я цу гӀулакхех лоархӀа-юлургйолаш йола кадраш кийчъе. Нов. Синельникова йоах, пединститута нтт бетга курсаш яхка еза юрташкара абитуриенташ вузе деша баха кийчбар духьа. Цу гӀулакха лаьрхӀа къаьстта ахча хьахеца деза.

Лакхехьарча Совето соцам тӀаййцаб республика юкъерча общеобразовательни школа болх дӀахо тоабара де дезарех, чакхдаха аьнна цу тӀа белгалдаьд хаьдда дола гӀулакхаш. ТӀайнцача соцам тӀа белгалдоакх. «Нохч ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совето дӀакхайкаду, Советски Ӏаьдала юбилейни шу республика халкъа образоване даькъе доккхий гӀулакхаш кхоачашду шу, кхувш йоагӀача тӀехьенна коммунистически кхетам луча керда толамаш доаха шу хургхиларах ше чӀоаггӀа дог тийша хилар».

ВОЛГОГРАДСКИ ОБЛАСТЬ. Волжски подшипникови завод ГПЗ-15 масгта завод - автомат хургья. БӀаь автоматически лини хургья цун цехашка.

СУРТА ТӀА: завода цхьан цехе нийсъеш латт керда автоматически оборудовани.

Н. Суровцева сурт.
ТАСС фотохроника.

ШИЙ БОЛХ ДУКХА БЕЗАШ ХИЛЧА...

ХӀара денна Пхьилекъонгий-Юртарча станце машиннаькъа участката хьожаш бӀаргаго йиш я ха яха, юкъерча дегӀара машиннаькъахочун форма тӀаювхаш вола саг. Из ва юртарча машиннаькъа—станце начальник Гиреев Йотий Ӏаддал-Мажит. Дуккхача наха вовз из ший болх дика хов хьинар дола саг. Цхьабакъда дуккхачарна бовзац цо хьабена лоаца боаца, бехктокхамеи ший тайпара халеи бола сийлен къахьегама никъ.

Бера хана дена безабеннабар Ӏаддал-Мажита машиннаькъахочун болх.

— Дукха хӀама ха деза-кх укхаза болх бара, — яхаш уйла йора цо. Цхьабакъда дешара чӀоагӀа тӀера волча, ше аьннар кхоачашде оамал йолча Ӏаддал-Мажита бокъонца соцам бир машиннаькъахо хила. Шийна дагалаьтар кхоачашдара машиннаькъа техникуме деша вахар из. 1936-ча шера дика дешаш чакхъяьккхар техникум, хӀаьта цу шера дӀаболабир Ӏаддал - Мажита ший къахьегама никъ а.

Массехк шера тайп-тайпарча машиннаькъа участкашка беш болх бу цо, цхьабакъда болх миччахьа бой а из бовзарцеи дика чакхбаккхарцеи белгалвоалар къона машиннаькъахо. 1958-ча шера дика болх барах Гиреев хьожаву Пхьилекъонгий-Юртарча станце начальникалла. Шийна тӀадилла из бехктокхаме гӀулакх кхоачашдара ший низи хьинари кходаш Ӏаддал-Мажита.

— Тайп-тайпарча къамех бола нах ба тха станце коллектива юкъе — — йоах Ӏаддал-Мажита, — цхьабакъда берригаша, цхьа дезал санна хьаьнала къахьег.

Дукха къона специалисташ ба укхаза болх беш, хӀаьта ше дуккхача шерашка Ӏоаяь йоккха опыт, ший балха говзал шерра дӀайовзийт царна Ӏаддал-Мажита. КӀирах цкъаза чакхйоакх цо техучеба занятеш.

— Цу занятеш доккха новкъостал ду болх бе дӀаболалуча къонача болхлошта, — йоах Ӏаддал-Мажита, — коллективо ше тохк балха юкъе нийсденна кхоачамбоацараш, сихха уж дӀадахара наькъаш а лох, хӀаьта дикагӀа йола балха методаш юкъеяхьара шоашта хьалхашка декхар а оттаду.

Доккхийн бехктокхамеи декхараш да машиннаькъахоша кхоачашде дезараш. ХӀаьта къаьстта бехктокхаме декхар да станце начальника хьалхашка латтар. Цо вӀаштӀехьдаккха деза поездаш лелара график телхаергйоацаш, поездаш кхерам боацаш лелара гӀулакх. Цудухьа кхетадеш да каст-каста ремонтникашта юкъе цо беседаш еш хилар. Лоадам боаца цхьацца бахьан юкъе нийсдаларах поездаш боарамал совгӀа сеца ца лоаттаяра а чӀоагӀа терко ю начальника, хӀана аьлча боарамал совгӀа сеца поезд лаьттача хӀара минута доккха зе хул паччахьалкхенна.

Е ткъаь цхьайтталагӀа шу да Ӏаддал-Мажита машиннаькъа тӀа болх бу. Цу йӀаьхача хана дика болх барах дукха совгӀаташ тийннад Ӏаддал-Мажита. Ерригсоюзни социалистически яхье лакхара къахьегама толамаш даьхарах республика Лакхехьарча Совета Сийлен грамота еннай. Ший болх барал совгӀа дукха общественни болх а бу Ӏаддал-Мажита. Раьза я шоай кулгалхочоа станце коллектив. хӀаьта иштта цунца гӀулакх мел нийсденна саг а. Цудухьа хӀанз шоалагӀа хержав из моттигерча совета депутатал-ла.

ХӀанз ха яха, пенсе ваха ха йолаш вале а, дуккха да Гиреева Ӏаддал-Мажита кхоачашде лерхӀараш.

Б. БОКОВ.

НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА МАССАЗАРА КОМИССЕШ

ДиазлагӀа хержача Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета ший хьалхарча сессе массазара нийс комисси вӀашагӀъеллай.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНИ ПРЕДЛОЖЕНЕЙ КОМИССИ

Комиссе председатель — депутат **А. А. Асхабалиев.**

Комиссе членаш — депутаташ **К. Бакаева, К. Д. Бурмистров, О. П. Иванова, М. А. Кузнецов, А. О. Льянов, Х. Муцуева, Е. Х. Никонова, Я. Хадиев.**

ПЛАНОВО-БЮДЖЕТНИ КОМИССИ

Комиссе председатель — депутат **В. П. Помидаев.**

Комиссе членаш — депутаташ **С. Д. Баланаев, Н. Исаева, А. И. Ковальчук, И. М. Коротков, А. Мустапаева, В. Б. Назаров, И. Д. Олейников, З. А. Шаухалова.**

ПРОМЫШЛЕННОСТА, ГӀИШЛОШЪЯРА, ТРАНСПОРТА, БУВЗАМА ГӀУЛАКХАШТА ЙОЛА КОМИССИ

Комиссе председатель — депутат **Г. Ф. Пальчиков.**

Комиссе членаш — депутаташ **М. Арсаева, М. Ю. Бадиев, Н. З. Дашаева, М. И. Коновалова, А. П. Костюченко, Н. З. Качлишвили, Н. Н. Сидоров, А. А. Чайкин.**

ЮРТБОАХАМА ГӀУЛАКХАШТА ЙОЛА КОМИССИ

Комиссе председатель — депутат **Ш. С. Сагаев.**

Комиссе членаш — депутаташ **Н. А. Горошко, А. И. Конова, В. Е. Митаев, Б. Орцуева, Х. А. Оздоева, В. Ф. Русин, А. И. Тузуркаева, Д. П. Шаго.**

УНАХЦӀЕНО ЛОРАЯРЕИ СОЦИАЛЬНИ ӀАЛАШОНИ ГӀУЛАКХАШТА ЙОЛА КОМИССИ

Комиссе председатель — депутат **Н. Б. Миронова.**

Комиссе членаш — депутаташ **Я. Д. Ахмарова, Л. Д. Барханоева, А. И. Белова, А. Д. Дангаева, Д. П. Санько, Х. Б. Умаханова, И. Х. Чагаев, А. П. Шиманская.**

ХАЛКЪА ОБРАЗОВАНЕ, ӀИЛМА, КУЛЬТУРА ГӀУЛАКХАШТА ЙОЛА КОМИССИ

Комиссе председатель — депутат **Г. М. Сухарев.**

Комиссе членаш — депутаташ **В. В. Варлашкин, Л. Б. Гудантова, Х. Идрисов, А. М. Исаева, Р. А. Латирова, К. П. Малютина, В. Н. Оглоблин, В. И. Синельников.**

КОММУНАЛЬНИИ БЫТОВОЙИ ГӀУЛАКХИЙ ДАЬКЪЕРА КОМИССИ

Комиссе председатель — депутат **С. Х. Плиев.**

Комиссе членаш — депутаташ **С. Бецилаева, Ш. Ш. Генаев, Н. А. Иванов, Н. Исаева, Х. Б. Кагиров, Т. И. Мальсагова, М. П. Ушакова, Р. М. Хататаева.**

ТОРГОВЛЕИ ЮКЪАРЧА КХАЧАНИ ГӀУЛАКХАШТА ЙОЛА КОМИССИ

Комиссе председатель — депутат **Ю. В. Сухоруков.**

Комиссе членаш — депутаташ **М. Я. Абдулаева, Ш. А. Абдусаламов, Р. П. Бананова, Н. И. Бичевой, Т. Дибищева, З. А. Сасина, М. Ф. Урусова, З. Г. Шмытинская.**

ӀАЛАМ ЛОРАДАРА ГӀУЛАКХАШТА ЙОЛА КОМИССИ

Комиссе председатель — депутат **В. А. Янгульбаев.**

Комиссе членаш — депутаташ **Т. Г. Гринь, М. И. Жилякова, В. И. Земсков, Х. А. Исраилова, Л. Б. Крыжановский, Л. В. Мингалеева, А. В. Остапенко, А. Юсупов.**

ГӀУРБА — ЗЕННЕ ГӀУЛАКХ

Коммунистически парте наха юкъе боккха кхетама болх бар бахьан долаш овлангара деназ хувцаденнад советски наьха духовни сибат, лакхбеннаб цар сакхетам. Вай мехка чӀоагӀ а еннай, керттера лаьрхӀа тӀа а ийцай коммунистически идеологи, цун йохаргйоаца дард я марксизм-ленинизм.

Цхьабакъда, дына мировоззренех юхедисараш, частно-собственнически идеологех юхедисараш вайцига цӀендаь дӀадаьхадац. Уж баьде гӀулакхаш ше-шегӀа дӀадаргдац, царна духьала цахадлаш, кхетамца, тӀагӀертта къовсам лоаттабе беза.

Эггара зуламегӀа долча ширача замах юхедисача воча гӀулакхех цаӀ да доахан а доадеш гӀурбаш дар.

ГӀурба делга а цунца дувзаденна Макка ухилга а бусалба ды болалехьа хиннача Араве дынаца дувзаденна да. Дын-ислам вӀалла ара а далалехьа Ӏарбашха йолча дуккхача племенай ӀаьдалагӀа долаш хиннад из цӀей дездела санна, иштта Макка ухилга а.

Дын-ислам арадалалехьа Макка йолаш хиннай еза моттиг — Хьажий-цӀа. Цун культ къаьстта а лакхъеннай дын-ислам ара а далалехьа Ӏарбий племенаш вӀашагӀтохара процесс дӀайолаяларца дувзаденна. КӀезиг-кӀезига боалаш Хьажий-цӀа аха баьннаб политическии экономическии гӀулакхашта Маккарча нахаца бувзабенна хинна Ӏарбий. Макка шоаш дӀакхаьчача цунна гонахьарча моттигашкеи Хьажий-цӀенна юхеи цӀий лаьккхе сагӀаш а деш. Ӏарбаша шоай даьлашкара дийхад шоай хьайбаш дебилга цар Ӏалашдар, дӀалийна ялаташи финикаши хьувкъаделга и. кх. дӀ. Уж Ӏаьдалаш дын-ислама юкъе а вахад, цхьабакъда, цу тӀа кхыча тайпара дувц уж. Цу гӀулакха пайда ийцаб Авраама (ИбрахӀам - пайхамара ший воӀа Исаака (ислама тӀа — ИсмаӀалийна) даьла духьа гӀурбанна урс хьакха венна хиннав яхаш библе тӀа бувцача фаьлгах.

Даьлах тешаш бола нах гӀурба дездара тӀа а хьехаш, цунца дувзаденна дына фанатизм йоаржаю духовенства, кхы ды лелабеча нахи бусалба нахи юкъе моастагӀал долл, къамий доттагӀал дохаде гӀерт. Цу гӀулакха къаьстта пайда эц гӀурбан ханах империалисташеи моттигерча эксплуататорски класашеи доазол дехьа — Инде, Пакистане, Ираке, машари демократии бахьан долаш къовсам лоаттабеча къахьегамхой низ мелбар духьа тайп-тайпарча дынех бола нах вӀашагӀлотабе, царна юкъе халахетар оттаде уж гӀерташ.

ГӀурба дездеча деношка даьла дег чура дӀаваккха а мегаргвац, цӀий доаккхаш сагӀаш де а деза, яхаш беш бола хьехам хӀара денна наха лелаеча гӀулакхашта уж тӀерабахар, социалистически декхараш царга толаме кхоачаш ца лайтар духьа деш да. СагӀаш деча хана эггара дикагӀа дола доахан доаду. СагӀийна доаздьча доахана нахьараш, дукхагӀа йолча хана, духовенствана дӀател. Цул совгӀа, гӀурба дездеча деношка даьлах тешача наха гӀурбанна йийнача хӀамал дикагӀа дола дакъа шийна хьу моллa.

Вай республикерча духовенства даьлах тешараштa тӀадожалу гӀурба дездеча деношка болх бутилга, зерашка ухилга.

Ӏилманна духьала за сагӀаш данза дарглац яхаш бусалба ды кхайкабераша доаха бахьанаш. ГӀурбанна бежан дийнар мара ялсамала гӀоргвац, хӀана аьлча гӀурбанна дийнача хьайба тӀа а ваьӀаш мара маьрша Сурт-тӀаьх боалалургвац яхаш бувцача фаьлгаца даьлах тешараш кхерабу моллаша. ХӀаьта Сурт-тӀий яхар—из кхалсага керта чонал дитткъигагӀа а шадта диттал ирагӀа а дола жожагӀатенна тӀагӀолла тилла тӀий да, йоах. Сурт-тӀий долча дӀачуваьннача латташ хургья гӀурбан бетта сагӀийна йоаль инкалаш, доахан, жа. Царна тӀа а хайша дехьабаргӀба уж, йоах, Сурт-тӀаь тӀа гӀолла. ХӀаьта сагӀийна бежан-устагӀа ца дийнар, цу тӀаь тӀа гӀолла дехьавала хӀама а йоацаш, цу тӀа лоатта ца а луш, жожагӀатеи чу Ӏочувожаргва!

Из фаьлг а керда бац. Из хьайийцаб къаьна иранций дынцара.

СССР-е социальни овлаш долаш лац дын-ислам, моллагӀа кхыбола ды а мо мара. Вай мехкара итташ моллонаш нах дынах дӀахьаьлаб, цун чулоацам реакционни Ӏилманна духьалехилар. кхеталаьл пар. Цар гӀурбанна доахан доалац, дездац из а кхылода а дын чухь деза лаьвхӀа цӀейши Ӏаьлалаши. Кердача хьалашка тарбала гӀерташ, гӀурба дездела юкъера дӀа ца далийтар духьа, тайпа-тайпара «кердадараш» хьалха даха баьннаб бусалба ды кхайкабераш. Масала, хӀана цар хьех, гӀурбанна устагӀа, етт е инкал ца йийча а мегаргья, яхаш. ХӀанзарча моллаша яхачох, бежанна, устагӀанна е инкала меттел котам, боабашк е кхы тайпа коа тӀара оалхазар дийча а мегаргда, хьаштдале дулх юкъедола кхача кийчбича а моллана дакъа (гӀурбанна дийнача бежана нахьара меттел) дихьача а кхоацам ба. Цхьабакъда, даьлах тешараш Сурт - тӀаьх болча фаьлгаца кхера ца беш сайцабац моллаш хӀанз а. Фу хул цунах? Цунах хул, хӀанз аллахӀа. хувцаденнача хьалашца тар а венна. Сурт-тӀаь тӀа гӀолла тӀехбоахаргба устагӀанна е инкала меттел котам, боабашк йийнараш, шашлыка гӀажилг е кхехкалучча дулха чӀегилг кийчъяьраш!

Иштта за гаьнарча а кхы юхайоагӀаргйоацаш вайцара дӀаяхача а замах юхедиса из зулам вай деношка а дӀа ца далийта гӀерташ болча моллай «гӀулакхаш».

Доахан а доалеш сагӀаш дарах ялсаленца йоал ергья яхаш бувцаш бола фаьлг Ӏилманна духьала хинна ца Ӏеш, советски наьха бакъахьарча сакхетама зуламе а ба. Хьои хьа новкъостийи бац шоай ираз шоаш хьакхоллараш, сага хьаьнала къахьегам бац цунна шийна а цун тӀехьенна а дика вахар Ӏалашдергдар, устагӀа а бийна цо шийгахьа баккха безаш бола къайлагӀара, «Ӏаьхарт-ден» низ ба, яхаш саг Ӏехаве лаьрхӀа бувцаш ба из... ХӀаьта из дика гӀулакх дер, йоах, венначул тӀехьагӀа, «ялсамален» чу мара хургдац. Лоацца аьлча, сагӀийна жаи доахани а доалеш хьай дӀаваха мара везац, деш хӀама а доацаш, «ялсамален совгӀат» хьакхачарга хьежаш.

МоллагӀча кхыча дыний зараш а санна дола цӀейш, мархаш, кхы тайпа ислама гӀулакхаш «халкъа» е «къаман» Ӏаьдалаши оамалаши санна хетийта гӀертача моллай хӀиллаш хьагучаяха еза. ГӀурба, мовлат, дын-ислама кхыдола хьехамаш шоай чулоацамга диллача халкъа духьала, кӀоаргга реакционни да.

И. ШАИПОВ.

«СЕРДАЛО»
2-тӀа агӀ. 25 март, 1967 шу.

Идрис БАЗОРКИН

САТАССАЛЕХЬА

«ЗАМАЙ БОАДОН ЧУРА» ЯХАЧА КЕРДАЧА РОМАНА ДАКЪА

ГlАЬНА йоалаш цхьаь эгlача Вите гlали чу соцаш латтар Матаса дог.

Матаса дуаргла мел аьнкар, цун безам мел бар ниийсдора цукъа Колоси Оарцеи, мел гаьнара да дезаш на дале а. Цкъа Iай. борз а шиъ Iургара араяргlйоацача хана, Оарце городе а ваха, Iажаши комсаши ера унахочоа. Цунна лаьрхlа борцакхаш йоайора, зlийш лувцар Оарце. Хlаьта цун вежарий исташа, Матасага дlа а ца хойташ, цар дулх а мухь а дуадора унахочоа. Из бахьан лолаш яхаш хила а мег из тlехьарча хана. Бакъда, из деррига лоаттадешшехьа а, Матас кlалъюсар, яшар. Саг юхе воашаш, цхьа ютачара яьлнаяр из. Эггара дукхагlа хулар цуйца бийсанга сабарен Iи мерзен йола Гота. Атта сомайоалаш фийла наб йора Готас. Унахочо дегl ма хьоадинге а, я а яйя, цунна хьалхашка дlаоттар из, новкъостал дора.

— Шун кач енний-кх со... Бехк ма баккхалаш сох... Сел ишта чlоагlа хьежа хьаьт а дац! — йоахар Матаса. — Шун шоай а ма дий цlагlа де дезараш.

Iа тхона дергдоаца гlулакх дац оаха хьона дер-м, оалар Готас.

Цкъаза ший хьаьста са тедича Матас ерзарга дог доахаш хулар. Тlаккха оалар цо, со-м ерзаргья. Хlана аьлча, цкъа-дале, «мархlа а елла делаю», бер санна, кlаьда диелла лелаю», бер санна, кlаьда дика даа хlама лу шкхоаб. Шоалагlка-дале, Колос аьннад из а нийца Витена тlехьа гlоргда!.. Миччахьа вале а, цар хьалохаргва из! Колойна фунагlа а дулургда. Коло дош къонахчуи долаш ва, юхь цаI йолаш ва. Сага бlара а хьежаш къамаьл деча хана, цо дувцар бакъда.

Цига болхаш цар хьоргба жувр, хьонк, докъадаь дулх. Матаса цига, Сибарегlа, хьалтlамаши хьонка берхlеи кийчъбергба. хlаьта эрсий, хьонка хьажах оазабала а мег. Гlийло елар Матас. — Хlама дергдац цкъа бнача, безаргба царна-м! Городера сай берригa лоалахой из баа баьхабар аз!

Бlаьсти чакхйоалача хана Матас дикагlа хилар. Дог безамегlа хила а гlайгlа кlезигагlа е а йолаелар из. Бlаргаш кхы а доккхагlа хилча санна хеталора. Къона йолча хана а ца хиннача тайпара хоза дар уж хlанз. Бакъда ше хиннача тайпара бос бала яр из, басилгаш каст-каста къаьгга цlийлойя а. Цкъа цхьан Iуйрийла цlий хьийдда яла минут яханзар Матас. Са метта а дена, юха а догlоздаьлар цун. Ишта хlама хиннадацар цунна цlаккха а.

Дукха ха йоацаш Колос шийна ена хинна качъахка гизгаш хьая. аьлар цо Готийга.

Сиска - Солса кхокх санна, хоза хул хьо уж ахкача — аьлар Готас, безача маьхка гизгаш хьаера. кlигаш санна Матаса кlайча къамарга тlа йийшача.

Кизга чу хьежа, дега вас а хинна хьаяьха Iоехкар Матаса уж.

— Ишта со цунна бlаргайовла ираз-м мича хилар укхаза Гота чехка цlагlара араьлар. кхий чу а яха, сага дlахозаргйоацаш юхь тlа кулгаш а дахка, йийлхар из...

Колой дукха тешаме нах бар Эсеи Жlайрахьеи чlожа долхача наькъашта йисте ухкача юрташка. Цу наха хоам бора цунга лоам чу арахьара тlапена саг хоавелча.

Хlанз а Коло ховш вар Гуржегlа бодача наькъа оагlонгахьара Жlайраха саг венилга а юрташка чуувташ цо нахаца къамаьл даьлга а. Долла хlама ха безам болаш хиннав из: цу ютташкарча наха фу дуъ. мича наб ю, мишта болх бу...

Малав из? Доттагl ва е моастагl ва? Фу деза цунна?

Фуннагlа дале а вешийга аьлар цо, нагахьа санна Аьги-Кхала чу из воагlе, хье волча хьеха из, хlаьта со, из вецавий ца ховчох ва а вена. из малав хьожаргва.

Массаза а санна къе хьал дар Колойи Оарцеи цlагlа. Ший са а дехка ше доаккхаш хиннача ахчах цхьаккха а хозленна йола хlама эцацар Коло. Цунна дагадоаллар дар цlагlа даа ялати тlалувха баракъеи хилийтар. гаргарча нахаи. къе бараштеи даа ялат лоаттадар. Цудухьа дукха ха яр из юрта воккхагlа а хинна дlаэтта, цул боккхагlбараш боллашехьа а. Кхыметтел Иналкъа а, цкъаза виц а лийя, хьалгlоттар цунна.

Дийнахьа чlоагlа догlа дийлхар. Тlаккха михо делхайир морхаш. хlаьта сарахьа сийнача сигала гучаьлар чубузаш латтача маьлха дошо зlанараш. Маьлха сердал гlашлой тикилга тlа эттар, урагl воагlача сага тlанийсъелар из. Пох бlарг макхийттинге а Колойна хайра из дукха ха йоацаш шийна наха вийца саг волга.

Ший еза лерхlаш йола турмал хьа а ийна хьежар из сагага. Из вар хоза дегlа хии лоацца Iаьржа моъжи йола юккъерча ханара, безаме къонах. Вайнахьа бlегlинга кий тулар цунга, эрсий баьде костюм юххар, белаж тlа тlорми уллар. Хlанз сецар на, йовлакх хьекха юхьа тlара хьоцар дlадаьккхар. Кlаьдвеннав из. Хlаьта лоамаро вацкх из. Бе йоаллача гlажа тlа шиъ кулг а дилла, лоаман бовхьашка, хьунга, ше хьавенача оагlорахьа юхахьеж из, тlаккха шорттига гlа а боаккхаш волавелар... Кlаьдвенна саг ва из... Къайла а латташ ше цунга хьежаш, уйла ю Колос: «Атта дац хьона, кlаьта тхона миштал? Оаш-м укхаза а мича дутт тхо даха! Гlа баккха Iа. Ер-м городера бульвар яц хьона...».

Воагlаш вар арахьара тlавена саг. Фу гlулакх даьхьаш воагlа из укхаза?..

Оарци тlехьа а волаш Iоволавелар Коло. Шоай гlулакха боалаш мо юртал арабаьлар уж. Цхьа ха яьннача гlолла царна хьатlаьнийсвелар наькъахо.

— Здравствуйте! аьлар цо. Хоадаллал бордаш тоха а луш, эйхьено делакъежар лун бlарграш.

Цунна дlатlа волача хана вега тlа хинна цабезами морхи дlа а яьнна цlена уйла йола фусам-да хилар Колойх. Хулаш да эггара хьалха бlаргагушехьа а шин сага юкъе безаме гlулакхаш отташ. Дукхагlча даьоргена кхы а чlоагlагlа раьза хилар из.

Шена листаш йола книжка тlорме чура хьал а даькха, шийна хозденнар цу тlа дlаязде волавелар хьаша.

— Паччахьа гаьна ва. — йоахар цо Колойга. — Цун помощникаш,— Паччахьалкхен Дума а гаьна я. Царна хазац гобаькха белхаш бола нах... Цхьаьне дlахазийта деза царна из! Яде деза! Деррига дуненна дlаювца еза укх вахара гlайгlа. Тlаккха цхьа хlама хувцлала мег...

Хьаша дикача дагара саг хиларах хаьдда ше тийша ваьнначул тlехьагlа Колос саг вахийтар Иналкъа а кхыбола гаргара нах а хьабеха аьнна. Кlезига ха яьнначул тlехьагlа Дале чайн чlаьпилгаши хьалхашка дера хьаьша. Цхьа ха яьннача хана хьачудера устагlан дулхи хьалтlамаши, шоашца дилла а йолаш. Колоси Иналкъаси хьаьша хьалхашка ехкар дулха дикагlа йола члегилгаш.

Пхьер диачул тlехьагlа къамаьл дlахо дихвар. Георгена деш дола хаттараш вайнахьа меттала а доахаш дlадувцар Колос. лоамароша дlа а юха а вцаш жоп телар хьаьша хаттарашта. Вахарах, лаьттан гlулакхех, лазарех, виззалца даа хlама ца хиларах лаьца дар цо даь хатташ Говраш йолча тlавахар. Коло. Догlа дийлхачул тlехьа йоагlа Iуйре дика хургхилар хьора. Малхбоале цlийеннаяр.

Коло юхавера, цунга хьежаш вар цхьан хlаманна сихвенна Оарци. Хьаша, юхь кулг а дилла, гата хьокхаш веаллар.

— Фу хиннад цига? хаьттар вешийга Колос, из сихвалар хо а деннa.

— Матас хала я, ше йолча вола йоах цо.

— Со ва мегаргвий шуца дийхар Георге. Матас мала я а цунна хиннал а шийна хайча. Коло раьза хилар. Цо лоацца дlадийцар хьаьша цу кхалсага яхар, мар сибарегlа вахьийтачул тlехьагlа из лазаро йожаяр.

— Са ва цхьа лор, са доттагlа ва из. Нагахьа санна везе, из укхаза воагlаргва... аьлар Георге. Тlаккха дlабахар уж.

Кора духьала уллар Матас, бlаргаш а дувшадаь. Е уйла еш е шийх дог дилла уллар из. Шагlа дикка баьде яр.

Цун юхь къаьга кlай яр, пръеннаяр. Тамашийна хоза яр из. Шаьха, баьде бlарга ногlараш... лакха бlарга цlацкъамаш... кlеззига деллаленна бордаш... Каст-каста тlеха салавелча. Георге цунга хеьттар из дар.

— Хlаа, — аьлар Колос, — хlанз со эбарг ва...

Цо лоацца дийцар, зlаммига бер долча хана денз Iаьдали къели шийна мишта тlакхувш хиннад, готен мангалли бита, герз бе доллалца.

Юкъе а ца эккхаш ладувгlар Георге дог лазаш Колос дувцачунга. Цугла хьалхашка эттар хьаьнала къахьегама тlехьеи закон доацача, шийи хьаштдар деча, моастагlлен система духьалеи лоаттабеча къовсамах дизза дола вахар.

Хlанз ираз долаш хила а мег из саг? Леш йоаллача кхалсага бlарччача боахама мах бола хlамаш тела низ бола из вlаьхий хила мег!

Вlаьхий вац из. духхьала тlадувха баракъеи даа хlамеи мара дац Колой. Царел совдар миска шта дlадекъ цо.

Хlаьта ишттa бараш дукха ба! О, ма дукха а ба!..

— Коло. из хlама Iа маяххара «чепуха» яц. — йоах Георге. гизгий уйла а еш, — из брильянт санна хlама я. хой хьсна? — Колос корта лестабу. — Цунах дукха ахча лургла хьона... бlарчча говрий Iул ацнал!..

Цхьаккха йоакхал хоялланзар Георгий хьагlеттар. Матас тхьайса уллаш санна хетар, духхьала цун бордаш тlара багара доагlача цlен тана фоартан тlа IотIабежа хилар мара кхы гунахьа доацаш: уж я-кх укханга «юххера рубина гизгаш», аьнна, уйла чуессар Георгена, тlаккха юхавийрзар из.

Гlайгlане ваха латтар Коло цу тlеххьарча минуташка. Хьаьша дика ховра гlалгlай къонахий саг велча ца белхилга. Гlайгlа каст-каста гучайоагlандаь хила а мегар из?..

Кlеззига ха яьлча. Колос де деза дlааьлар вешийген несийген.

Георгий араваьлар. гlалий арахьарча оагlорахьара хьалгlа болача лоаме тlа гlолла цун шаьрача тховна тlа ваьлар из. бlегlинга кий Iояьккхар. Шийла мух кхийтар цун керта. Гоннахьа дlа-юха хьежар Георги. Лоамаш, кхертlой, чlожа чугlолла долача хин тана. Шадийнар могачох хьувкъадеш долча хьахача лаьттан Iаьржа оасаш. Цугла дагадехар кхычахьа, кхыча хьале кер чу деса хинна, пхьабакъда хlана укхаза, укх даькъазача, е къам хьалаьннача укх маттигера мара даьнна хила йиш яц аьнна хета дешаш.

...Сабар илли доахар!

мерзача иллеца

Ма бувца е дукха лайна

къахьегама мохк,

Шен талгlеша хьулабаь

Шаккха а праза дакъа ца

кхаьча мохк!

Цо дагахьа доахаш хинна илли вlалла цунна а ца ховш, хьа а хоаш даха волавелар из.

Аз дех хьога, бlарг лакхал

гоннахьа,

Тlаккха кхеталергlа Iа укх

хозаленца,

Укх чхарашта, укх саготача

лоамашка

Долла хlама валар, лоал, къел

гойташ хилар...

Ладувгlа, дlа цу лоам чу мишта

увгl хьийдда дода хий,

Мишта делх кер, мишта лест

хьу,

Хьсна хозаргья раьза йоаца,

йоага

Сийнача сиглара бакъдар

кхачарга хьежа оаз.

Георгена хийтар шийна тlехьашка цаl латташ санна. Юхахьежар из, Георгий дуlа деш ва мотташ цунна тlехьашка кулгаш хьаллаьца латтар Колой Оарцен.

Георге аьлар, новкъа ца хете из дlайоллалца Iергвар ше. Коло духьал хиланзар. Ше волча чувигар Колос из, чай оттадир цунна, долла хlама кийчдаллалца сабарде аьлар. Делкъийга Матас кашмашка йихьар. Кашмашта гонахьа яьча карта нах дlатlакхаьчача молла хаьттар кераста саг кашмашка валийта эший-теш аьнна. Таьвета да ше хиларах тарра Колос аьлар:

— Лаьтта а даьла да, нах а даьла ба. Кераста хинна вай дай а боахк укх лаьтта-м. Из са хьаша ва. Матаса дог тlеххьара гlоздаьккха саг ва из!

Цхьаккха а валанзар цунна духьал.

Саг дlаелллачул тlехьагlа Колос аьлар Георгега, фу де дага ва хьо. Кхы а массехк ди доаккхадалар Iа аьнна дийхар. Георге чlоагlа баркал аьлар цунна, цхьа гlулакх долаш ва со аьнна Iе тиганзар.

— Тогда месте пейдом, — аьлар Колос. Говраш кийчъяйта а ше хьаша накъавакха водилга боккхийча нахага дlахайта араваьлар.

Георге ший тlорми кийчбир, тетрада тlа тlеххьара массехк мугlа язбир. Хьалха яздаь хинначунга чеххка хьежар... Бе дагалаьца хинна болх дlаболабара шортта кхоачам хургболаш яр материал. Дукхача шерашка бlаргабайнача а халкъо кодабеш хиннача а балан итог яр из.

Керда тетрадь хьадийла, уйла йир цо, тlаккха хьалхарча оагlон тlа дlаязйир хургдолча книжка цlи:

«Къело Iувжа, баьде мохк».

Лаьжге кхаччалца накъаваьккхар цо ший хьаша. Цига цунна говр а йита, ший гаргарча сага тlадиллар цо Гуржегlа бодача новкъа кхаччалца накъа а ваькха, из Тифлисски дилижанса тlа хоавар.

Мархlа дийлха зерат а даь, къаьстар уж.

Георге ший адрес делар Колойна. Ше къасташ аьлар цо!

— Хьо, хьа цlа, хьа дезал цlаккха бицлургбац сона. Шаккха а йицлургьяц сона вай йиша миска Матас. Сай цlена яздергда аз из... Шена яздергда аз хьох! Хье лора а луш — етта Iа! Етта царна! Хlаьта ха, ди доагlаргда — Iа а аз. а. кхычар а — массане цхьана тохаргйолаш.

Ха йоагlаргья!.. Вlашагlкъаьстаг уж.

Юха цlавоагlаш чlоагlа уйла йора Колос цу саго аьнначa дешай...

къе вlалла дlа а ца доалаш дус уж. «Ер-м зе-зулам даргдолаш саг вий хьогl» — аьнна хийтар Колойна. хlаьта а шийна цунах хетар тахка соцадир.

— Здрасте! — аьлар цо.

— Драсте! — цунна тlеххьа из дош аьлар Оарце а. Цкъа хезд кхыча метталара дош дийлуш вацар из. ше из оалаш чlоагlа хувцадаь сале а.

— Мича вода хьо — хаьттар Колос цу сагага. Из кхетадир цо.

— Шунцига воагlа, Аьги-Кхал. —аьнна жоп делар цо. Шийга кхы а хаттар дарга хьежаш, йист ца хулаш Iийр из. Хетаргахьа, цо социаьлар лоамайоцца ишта къамаьл деш хилча аттагlа хургда - аз сона, аьнна.

— Вовзаш саг вий хьа укхаза?— хаттар дир.

— Вац, — аьлар тlавеначо. — Дика нах мел бахача ба са бовзаш нах. Хов сона се чувутаргволга... Чlоагlа бlара хьежар из Колойна, ше дувцар цо кхетадаьлга хайра сага. — Бийса шун юрта а яькха, кхоана цlа гlоргва со.

— Боалле. хlаьта. — аьнна ший гlалийгахьа дlаволавелар Коло. Кхы духхьале ца еш цунна тlехьаволавелар хьаша а.

— Шун гlулакх дохой теш аз? —хаьттар цо цхьа кlезига сабар а даь.

— Хьаьшал доккхагlа хулий, гlулакх! Хьаша хала найта ва... Дика гlулакх да... Устагlа бера сухал бе аьлар Колос Оарцега.

— Хьаша шийца а волаш Коло гlала йолча хьакхаьчача, Оарци устагlа тулабеш вар.

Из шийна бlаргадайча хьаьша дег тlара новкъа хилар.

— Хlана бийнаб оаш из? Хlана даьл оаш ер? — аьлар цо, керта тlара бlегlинга кий Iо а йоаккхаш. —Цхьа саг мара мичав со.. — пlелг дlахьекхар цо. — цаl! Фу деза сона? Хи пелен вижа моттиги...

Оарце вела а къежа, дешашца оалачул дукхагlа, кулгашца аьлар:

— алич. алин. алин. — цунна а. шийна а, Колойна а кулг тlахьекхар цо, — многа алин!

— Яво ингушски, по-русски незнай! — дlакхетавир из Колос. — Это ми се надо кушайт! Пейдом! — Цlагlа чувигар цо хьаша.

Цхьа кlеззига ха яьлча паргlатта дувца а, дувцар вlаший дика кхетале а болабелар уж.

ХЬАША хlире хиннавар. Доккхача каьхата тlа яздеш вола. Iкама хов саг. Уж каьхаташ городе бlаргадайналар Колойна. Цига. бульвара тlа, цинна а кулгаца хьа а дувцаш, наха деш уж. Уж мишта деш дlахьекхар Колос. Цу каьхата тlара дова наха лела гlулакхаш. Безаме да из. Хьаьшана деладелар из къамаьл. каст-каста велакъежар из.

— Гlалгlачох хьадаьнна да тхо, аьлар цо. — Хетаргахьа, геттара хьалха дlаяхача хана хинча хила мегаш да из. Цхьа саг хьаьрча хlирашкахьа вахав из... Ший цlи Георгий я аьлар цо... — Iа боккъала ях? —цецваьлар Коло. — Тха саг ва-кх хьо! Георг тха саг ва! Баркал...

Хьалхагlа Георгий хьийгlар юрта писарь хиннача а хайна. Колойна дагавелар Жlайрахьа хийна хьинна хьехархо, хьашша вийцар цо на. Ге-

раш.

Колос дийцар моцали уи денача шера лоам чура ара а ца бовлийташ, бейтача нахах, дlадахача шера дlадийна длат мишта доадир. юртадас ахча доахаш шоаш мишта бовх.

Шоай мел бола бала бийцар гlалгlаша Георгена цу бус. Кхыметтел хьаша шу оттаде массане вlаштlехьдоацилга лочкъаданзар. Хlаьта Георге деррига дlаяздора ший сомача. цlенача книжка тlа. Цунна хьадувцаш хинна вахар ше санна Iаьржача мугlараша хьалъюзар цун оагlонаш.

Бийса тlехьаяххалца баьгlар уж. Цхьанне а безам бацар цу сагах къаьста чуваха. Арахьара тlавенача саго дог а лазаш духхьашха ладийгlар цар хьабувцача шоай балийга. хоахета а доацаш из ше «газет» аьнна цlи яиккхача доккхача каькъата тlа дlаязде лаьрхlа. Из цхьа моллагlа доаца гlулакх дар!..

— Шийна мотт биллача цецваьлар хьаша. Массе а юрта дика нах нийсбеннаб сона. баьда ишта сона гlулакх де низ кхоачаш бацар уж, — аьлар цо. — Укх тайпара тlа-кlал юла хlама яцар цар...

Малагlча наькъаца ше из хlама Iалашъяьй Георгена дlадувца ший чlоагlа безам боллашехьа а. йист ца хулаш Iийр Коло. Чокхе Iажараши пхьоашаши топа маркъилгаш чакхйийнна хилар дувцар... Из хlама ца дезадала мег укхана. Хlама дергдац! Кхоана хlаьта а дlадувцаргда цо из! Ше маларра дувцаргда! Дукха во дараш дувц йоах эбаргех газеташ тlа. Хlаьта Георге дийцача бакъахьадар лаьттанца къахьегаш бахача нахах эбаргаш мишта хул.

Колоси Оарцеи хьашага кулгаш хилийтар. хlамаш тlера Iо а яхийта, Iовижийтар. Лампа ара ца йоаккхаш Эита ше волча, аьлар хьаьшо.

Дукха ха яр юрт тхьайса, Георге фусам-дай а тхьайсабар, хlаьта из уйлаш а еш. ший тетрада тlа яздеш вагlар. Уйла еш вагlача цунна духьал увттар ше ваьча юртарча вахара сурташ... Цу кхерех даьча цlагlа цу бус шийца къамаьл деш хиннараш бера хана ше вахачара лоамарой — хlирий ба аьнна хийтар цунна. Ма цхьатарра дар цу халкъий вахар! Кlайча листаш тlа гаьннара бlара а хьежаш цо яздора:

«Укхаза бакъдар кхачарга ма хьежалаш!..

Сийнача сигалара лаьтта доссаргдац шоана из.

НизагIа даккха деррига а!.. ДуIа денойх ца кхераш!

Ираза укхала тlаэтта латт низ.

Са тоссаш ламаза гlеттар Коло. Хьаша волча цlагlа чухьежар из. Хьаша тхьайса уллар. Iаьржа книжка цун бе доаллар. Лампа йоайир Колос. Хьаьшо, ха а хаьрца, шоай меттала цаl аьлар.

— Цхьа хlама эшаш вий теш из?

—Дале оалаш хезар Колойна.

— Эшац... — аьлар цо, — Дика саг ва... сов кlаьда ва-кх... Тов йийттача а мича эшалу паччахьа бlу а хьаким вар а, хlаьта яздарах... фу кхоачаргда?..

Ламаз а дань, Коло юха Iовижар.

Са ма тессанге а, цlагlара цlагlа а яха Матас йолча Оарци воалавир Готас. Тlаккха Дали кьайчакк. Марта кийчде эттар из. Кlезига хь яьнкхьезар гlолла хьаша кхайкавеш хьехезар.

доахар Матаса.

Меттахьа ца воалаш латтар Георгий. Матаса тlера бlарг боаккхалацар цунна. Гlайгlане, дог дилла саг гора цунна. Унахочоа уллув гударга тlа уллар хоза гом бола чухьежа кизгилг. рубина гизгаш. Георге цlогlа тоха минут яханзар. Шийна бlарга гуча хlамах тешацар из. Цу кхерех яьча, гали санна йолча, тlалий чу, мугlарех болча лоамарой цlагlа лелаеча хlамашта юкъе уллар чlоагlа мах бола хlама, эггара тlехдолча хьала тlара кхалсаг а хьаргйола хlама.

Цхьан вlаьхийча сага дошо хlамаш йохка тика йихьача хана Владикавказе лувцаш хинна хабар дагадехар цунна.

Ший мел дикьа хlама полицена дlалургдар ше, духхьал цхьа хlама —рубинах яь гизгаш юхалоре, яхаш дийцадар тика дас.

Из бакъда е харц да къоасталанзар газетчикашта. Цхьабакъда из хабар, города юккъерча улица тlарча дийнахьа делкъа ханна йихьа тика а санна, дукхханешта дага латтар, фаьлг мо. Тишача дахчан гударга тlа цхьа моллагlа хlама санна Iокхайса ухка уж тамашийна гизгаш... Фуд цар укх цlенца. унахочунца? Хlайкал санна хеташ ена хила мег уж?

Георгий тlехваьнна дукха бlара хьийжар цу хlамацна. Фусам - дас лийр из цецвалар.

Шорттига ий чу баьлар Колои хьашеи.

Готас аьлар. Матаса бийса дlайихьар харцлувш: Маьраца къамаьл дора, елар... Хlаьта сахила доллача хана чlоагlа кхайкайир из. Низ кхоача а бенна, къонахий боалабе аьлар цо. тlаккха тхьайсар.

Георге кхетадир Матас яла гаргаяхар, из ший ха яьккха яьнна хилар. Ишта шийна хетар дlадийцаг цо Колойга.

Колос дийцар цунна Вити волча гlоргда вай яхаш даиман из миска кхалсаг ше мишта Iехайора. Ше деш дола къамаьл а сацийта. из уйла е эттача Георге, кхы Iе а ца венна. хаьттар уж гизгаш мичара енай Матаса аьнна.

Цу сахьата дегабуам бир цо. Чlоагlа Георгена бlара а хьежа. тlаккха ший шаьра лувш боацача меттаца аьлар:

— Я давал... Городе большой лавка, золотой лавка, знаешь? Это мы карабчил... Это хорош женчин... Яво любишь такой разный чепуха... Пускай играйт...

Цецваьнача Георге йист ца хулалуш цхьа ха яьккхар. Цунна хьалхашка латтар моллагlвар мо вола гlалгlа, хьаша - да вола саг, ший доттагlчун сесаг леш латтандаь гlайгlа кхаьча. халкъа халача вахарах гlайгlане дувцаш вола саг, бlарччача края военни алминистраци когаш тlа урагlоттаеш са дехка майра. гlордаьнна наха дувцаш гlаьраш даьрех вола саг! Тlаккха, эбарг ва-кх ер? Эбаргашта керте латтар хила а мегаш? Юха ше къамаьл де воргена цу бlаргашка. Корта а оагабаь, дош ца хетачох, аьлар цо.

— Бери себе... Яво это больше ненада... Яво земля хочет, бери себе...

ИШТТА хиннад лоам чу массаза а. Хьашо хоастадаь ший хlама цунна луш хиннад. Хlаьта фу совгlат дар цунца нийсле? Тlакхуллаю ферта? Говр? Шалта? Кулгаш а лостадаь, эццане а дlаэца тиганзар из Георге.

Цо Колойга дlахайтар полице из Кавказа ерригача городашка гlолла дохаш хилар а лоравала везилга а. Коло велавелар.

— Есть такой луди. — Ты гора карабчит — яво покупайт булит. Разный луди есть... Свой мат яво продайт можна, если деньги дашь, — аьнна чакхдаьккхар цо ший къамаьл.

Готас дlачухьийхар къонахий. Оарце наlар тlа сецар. Колои Георгийи унахо уллача хlатlабахар. Сомаяьнна хинна Матас. хьаша бlарга ма вайнге а. дукха цунга хьийжар. тlаккха хаьттар: Малав ер? — аьнна.

Колос дlадийцар. Георге юхе Iо а хайна кулг хьалаьцар цун. Пха чlоагlа мела а кlезига а бетталора Матас меттахьа хьацар. бlакъла юххьанца санна хьежар цун бlаргаш ца вовзача сагага, хеталора цунгарча цхьан хlаманга цар дог доахаш салина. тамашийна хоза. дега дезалуш. бакъда карадерзалургдоаца бlаргаш.

Шийна фул а ца ховш дог айденна къамаьл де волавелар Георгий:

Витии сои цхьана хиннад тхо.... Из дийна могаш - маьрша а вз. Со цул хьалхагlа мукъавалийтар. Из а варгва кастта мукъа. Цlавоагlаргва из. Хьо йолча гlо а шо фу деш да хьажа а аьнпадар цо сога...

Колос гlалгlай меттала маlан дир цо дувцачун, ше хlана ду а ца ховш.

— Хьога дlаала аьлар дукха ха ялалехьа вlашагlкхетаргда вай. Кхы вlалла къастарг а дац. — Цун гlелбенача цхьарсах кулг хьекхар Георге, — Матас уйла тlаяхийта цун бlаргашка хьежар. Юххера а шорттига цхьа хlама аьлар цул бlаргаша, Коло IотIавийрзар цунна.

— Из ишттa деце а, хоза дувц цо.. Баркал хьона...

— Матас, бакъдар да аз дувцарм, хьо Iехае валлац со-м. Ишттa да из-м. Тхо шаккхе а лаьцавар... Из кастта цlавоагlаргва... тlагlорттадаь аьлар Георге.

Матаса бlаргаш дlадувшадир. Кlаьдъяларах дарий а хац, е цхьан хlаман уйла йорий а хац.

Гlайгlане йlаьха минуташ яьлар. Из тхьайсарг а лаьрхlа. цун кулг дlахеца велар Георгий. Тlаккха цо вlалла дага а доацаш сонадир Георге кулг. хьалъура хайра. Шерра бlаргаш хьа а дийлла корах арахьежар из гlашлой ухача наькъага. Тlаккха гlайба тlа дlатlаежар... Iимад йоацаш сецар...

Тlаккха юххера а боаста белар цун бий. дог сецар. Георге шорттига дlакъайлар цун цецдаьнна бlаргаш.

Дог во хинна Гота фега араьккхар Оарце.

Гlийла сатем эттар.

М. Ю. Лермонтова цlерагlча драматически театра коллективо бераш та лаьрхlа кийчъяьй «Сийлахь - воккха волшебник» яха керда спектакль. Из да дешархошта театра коллективо бlаьстан каникулаш йолча деношта кийчъдаь доккха совгlат. Спектакла керттера ролаш ловзаеш ба артисташ: С. М. Непряхин, Т. А. Махарадзе, М. М. Цицкиев, А. В. Поздоровкин, Полунина, кхыбараш.

Сурта тlа: спектакла сцена.

Н. Кобиашвили. сурт.

Хадишат УЖАХОВА.

ЧlАГАРГ

(бераш та)

Аналохе сардал яьнча,
Чlагарг бlенара доал.
Доагlаргда со, аьттув баьнча,
Кlориrашка оал.

Зlенара юхье кlанилг белла,
Чlагарг сиха хьувз.
Сатем байна «цlир-цlир» делла,
Цун кlоригаш цlувз.

Ше доагllаше кlанилг цхьанне
Бага цо чуккосс.
Кхаьчa аргlа, цхьаьнханена
Мозилг бага кхосс.

Я наьна цхьатарра хьамсар
Массе ший кlориг.
Кхер из марта доацаш йисар,
Цаховш цхьа кlориг.

Махьмад - Саlид ПЛИЕВ.

ОКОП

Йоархlаш яьнна латт ер окоп,
Iаьржа денош лайна теш.
Ткъо шу хьалха хиннаб кlантий
Укх чура ала мехкабеш.

Гоннахь яда геза гильзаш,
Даьхен марна цар тlа латт.
Дlахо яда фриций касиаш,
Цар дай тlеххий бlарчча хьатт.

Кхаь ден-кхаь бус са ца лоlаш
Укхаз лаьттаб къиза тlом.
Лийтаб кlантий дог ца Iабаш
«Чхаппе,» тедаш немций гом...

Дукха дувц Iа, сона тахан,
Валар-вахар кхийкхаь кlоаг.
Массагl вежав тахне бахьан?...
Цар сий маьлхал сийрдагl доаг.

Можах-мехках чо ца боалаш,
Моастагlчун дог лийцараш,
Даьра човнех «ахl» ца оалаш
Селхан укх чу даьгlараш.

«Еза», — аьнна, дог ца хайташ
Йиlий бlаргех хьийгараш,
Тахнен духьа майра къувсаш
Iоалан-кхараш даьгlараш.
Цlакхха йоаргьяц шун цlи
лаьттара!
Шун сий даим лепаргда!
Дуне мел латт беча хеташ
Наьнас-Даьхес хьехаргда.

Джамалдин ЯНДИЕВ.

НАЖ

Малача догlо
Лувчаеш,
Кхетача малха
Йекъаеш,
Хьенхача михо
Теркаеш.

Ма хаза латт хьо!
Наьньахачо хьа Iин да.
Оалхазарашта хьо цlа да
Ма деких ираз да хьо!

Баьццара гурмалеш ловзадеш,
Оалхазараша екаеш
Бlаьсти, ахна
Ма хоза доахк Iа!
Тlаьхьа, шийла гуйре тlайоагlаргья.
Хьаьший боацаш хьо кисаргья.
Бlаьсти дилла ухача беса
Дlайха са доахаш.
Чехка гlа боахаш
Хьа пев тlа юха а йоагlаргья.

Бlаь шерашка санна
Юха а хьо фусам нана хинна,
Баьццара гурмалеш техна
Безаме дlаэттаргья.
Да ма-хьанха цун!
Поэта а йиш ялар хьа санна
Эргавала,
Юха а къонвенна
Мерза илли ала.

Хьамзат ОСМИЕВ.

МАШАРА САЛТЕ

Гитлер яьха къиза аьнха
Ший кlаьзашца аьча новхал
Тlехьенашта дицлургдац...
Эзарэ эзар Iоажал техха,
Рейхстага тlа байрах егlар
Таханара салте вац.

Немций гlаьрех лийтавац из.
Ихыча мехкий шахьарашка
Нортамукъал кхикьавац.
Тlема цlеро мийрцавац из.
Цкъаза легаш, юха гlетташ
Маккхбузенгах кхавац.

Из цу хана наьнхах веаллар.
Хlама ца ховш ага уллар.
Нанас гlийла теркавеш.
Цунна хацар ший да хlаьта
Тlем тlа латтий, ший денанца
Гlаьрий таннаш лоалаеш.

Йоачах, енхах хувца ца луш,
Машар бахьан посте латт из.
Таханара вай салте.
Даьхен моастагl горахоаве.
Кхы а дукхагl низ ба цунга.
Нагахь вайха из лате.
Мархlа хьаьрча бер а доаллаш.
Лакха заьнна.

Бронзах ветта
Цу Берлине латтар мо,
Чlоагlа латт из. Нийчча ва из
Юхатоха, моллагlдале,
Ший мехка тlадоагlа во.

Тlема хана цун даьх санна,
Цох садоаллаш, дунен тlара
Берриг ноаной цунга хьеж
Дег тlа цхьаьнха бала боацаш.
Тlема тата лерга доацаш
Бераш гlоза деланьеж.

Цун беламо хьалкхоаб тахан
Халкъий машар,
Мехка сатем.
Довзон дlоагlа цунга да.
Нагахь санна, къоргар баьнна
Тlема сермак вайгахь танха, —
Меттахь тоха герз а да.

Ахьмад ХАМХОЕВ.

Лаьтта

Бернате да хьо, са лаьтта,
Хьа Iаламах бlарг бизац.
Дунен хозне екна, лаьтта,
Хьа мах баь со воалалац.

Бlу ца кьежеш къахьийгачоа
Iа камаьрша рузкъа лу,
Нана санна хье дийзачоа
Ираз долаш вахар лу!

Хьех а ваьннв укх дуненга
Дlахо кхы са оамал бац,
Ираз, бернат, — Iа ца двлча
Цlаккха тхога кхоачаргдац.

Хьунаш, ареш, фордаш, лоамаш
Хьа беркатех диза латт.
Iалама къайле гучайоахаш
Зама эргайоалаш латт!

Хьоца гоза ваха ховчоа
Боарам боацаш я хьа генз.
Дунен вахар тоаде ловчоа
Духьале йоацаш да хьо хlенз!

Бернате да хьо, са лаьтта,
Хьа Iаламах бlарг бизац,
Дунен хозне екна, лаьтта,
Хьа мах баь со воалалац.

«СЕРДАЛО»
3-гlа оагl. 25 марта, 1967 шу.

ЛИТОВСКИ ССР. Укх шера бIаь совгIча таннера гIулакх даьд экспортни мехндаьтта чудотташ йолча Клайпедски база коллективо. Мазут таннерашта чу дотташ ду деррига балхаш механизации автоматизации яь да. Цхьан дежурне диспетчерски пультера ю управлени. Дерригача скандинавски мехкашка ух цу базера мазут.

СУРТА ТIА: мазут хьаэцара эстакада. Е дийнахь а, е бус а болх сацац унхаза.

Б. Алекнавичюса сурт. ТАСС фотохроника.

ШОФЕРА НАЬКЪАШ

Шофераш къамаьл дара тIера нах болчоа тара да. Цудухьа хила мег гаьнарча е гаргарча наькъа водача хана цун кабина цIаккха а яьсса ца хилар. Масеала а цунна уллув вагIаш хул пассажир. Цхьана сакъердамегIа я.

Ше санна болча шоферел белгалваьнна хIама дац «Лермонтовский» совхоза шофера Кутаев Махьмада. Цудухьа, кхоачаш со кабина чу дIачухайнав а алалехьа къамаьл доладелар тхона юкъе.

— ЧIоагIа дика хIама я из барда яхар, — аьлар цо, — фермана из дукхагIа беча, цунга хьежжа шура а дукхагIа тел доахана. — Шофера къамаьл сецар. Юртал араьха кIоагаш долаш бар никъ, скоросто лохагIьар оттайир цо, машен шортигагIа йодар, Iадаш тIа кIаьдда дIа-юха а теркаш. ТIах аьнна, кхетамца лелайора цо машен, кIоаг болча тIакхоачача хана газ эпайора, тормоз тохар, даим кхестар ко, кIоагехи гувнилгехи машен лора а еш.

— Укх мо болча новкъа кхы сихагIа ваха йиш яц, воде а машен а йохаергья, ах мара барда а дIакхоачаргбац, — йоахар цо. ТIаккха цIаьхха хаьттар:

Кхоалагlча отделене ферме вода со ях-кх Iа?

Цул тIехьагIа цхьа минут яьннача гIолла цо деча хьехарга ладувгIаш вар со.

— Iаьсий леладу Арсанова Арубика йолча ца волаш ма Iелахь. ЧIоагIа дика болхло я из. Хозахета еннаяц орден. Укх шера Iалакха хало да доаханна, — йоахар дIахо къамаьла тIера волча водитела. — хIаьта а цо леладеча Iаьсашта деннен бийсанней 650 грамм дулх тIаккхет. Вешта, доаркай гIулакхаш а лелац хIанза-м во. Царех цхьанне хьалхадаьккхад барда а бетташ ча кIаьлделга. Из мукъагIа чIоагIа пайдана гIулакх хинна хиннадар. Шура тIаеттаяла йолаелар. ХIара, кхоабача Iаттагара деннен бийсаннен 6 килограмм шура йоакх, масала Герихановa Берлаша.

Лоаппа аьлча, дIа а кхачадехьа долла хIама хайра сона фермах. Цитара гIулакхаш бригадира шийначул дикагIа ца хой, вогIа ховш хиннадацар Махьмала. Доккхал а деш дувцар цо къахьегачхой гIулакхех. Гуш дар, водитель, духхьал шый цхьа болх а беш лийнна ца Iеш, совхоза гIулакхашца, йоакхонца вахаш хилар. Цудухьа безам ба са цунах, кхыбараш а санна волча. цIаккха а орденаши медалаши ца еннача шоферах дувца.

Сел дукха ха а йоацаш, юкъ-юкъе мара яцар машен. Нагахьа санна из юрта гучаяьлча, зIамига а воккха а мел вар цунна гонахьа хулар, хIаьта из дIайолаенначул тIехьагIа къахьалом а буаш цунна тIехьаудар кIаьнкаш. Царех вар Махьмад а. Ер ма дий аьнна, кхы белгалдаьнна хIама даллацар цунах кхычарел гаьнагIа волаш хилар мара. Цул тIехьагIа цхьаь вагIаш хулар из, бужаш латтача деман чархий лараи гIайгIане бIара а хьежаш. Машен ше цу хана бIаргагуш хилацар.

— Воккха хилча шофер хургва сох, — оалар цо цул тIехьагIа шийдоттагIашка. Бера хана дагадаьллар кхоачашхилар, хIаьта цу профессецара безам цIаккха а ца бовш, тIа-тIа чIоагIлора. Из бакъ хилар гургда машина дIабIарахьежача а. Чура лаппелепаш басар да кабине. Массайола прибор шин-шийн метте а боккъонца шоай бе безаш мел бола болх беш а я. Хьалхашкахьарча кизга тIа хьатIадотаяь каьхата ромбик йоалл. Цунна гобаьккха язъ йоаэув да: «Авари йоацаш болх бар духьа».

Ше лехкаргйолаш эггара хьалха машена тIа хайра Махьмад 1951 шера: цу хана денз бера дIахийцалац по ко. Мел дукха километраш никъ баьб цу хана денз, мел дукха болх баьб. Ядаташ чуэпа доладенначул тIехьагIа сатессача денз бийса тIехьаяххалца дом гIеттабеш лийннав районний а республика а наькъашка гIолла, сом, ялат дIаозаш, боахаме шийна тIабилла моллагIа а болх беш.

Ферме тхо дIакхаьчача хана. Махьмалага хьежаш бар цига, из ханнахьа кхоачаргволга а ховш.

Юха цIалоагIаш а цхьана дар тхо. ХьалхагIа а санна маькара, лораеш югар Махьмала ший машен.

— 16 шера авари йоацаш болх бара къайле малагIа я? — аьнна хаьттар аз водителага.

— Къайле цхьаккха а яц, — жоп делар Махьмада. — Духхьал да шийболх дукха безаш, машен дика йовзаш хила веза, хIаьта керттердар — массаза а из вIаштIехьа хургйолаш цунга хьежилга да.

— Деррига а цунца чакхдоалаш а дац да-м, — аьлар цо дIахо. — Каст - каста авареш хул машенаш сов масса хехкарах а, маларо водитела качбахьа бала ше болаш.

Спедометрага хьежар со. 100 эзар гаргга яр цу тIа лаьтта цифра. Капитальни ремонт ца еш баь никъ ба из. ХIаьта Кутаева цу тIа болх бу-м ер ворхIлагIа шу да. Моторо беча балхага, дIатIахьежача машена тIерча сибатага, хьежача, аргдац цо изза болх баьб аьнна. Долче, кходаь бIаьш сомаш колхоза кассе далийсалкх хIаьта...

А. ЧЕБУШЕВ.

СЦЕНА ТIА—КЪОНАБАРАШ

«Советски Iаьдала 50 шу» яхача девизах да хIанз республике дIахьош дола дешархой художественни самодеятельноста хьажар.

Шин дийнахьа хилар города Октябрьски района школай художественни самодеятельноста хьажар. 1500 саг юкъе а озаш пхийтта коллектив яр хьажаре дакъа лоацаш. Дика хьокхамаш гойтар дуккхача коллективаша. Керттердар да самодеятельноста юкъе дукха нах хилари концертни программаш тайп-тайпарча жанраех оттаяь хилари. Хоровой иллеш, сольни а вокальни а номераш, художественни дешараш, хореографически драматически сценаш, халкъа а революционни а иллеш, духовой оркестраша лекха произведенеш, классически а дешархоша шоаш хьакхелла а произведенеш — из дар программашта юкъе.

Хьажаре белгалъяьлар шин бIаь сагах латташ йола № 23 йолча юкъерча школа хор. ТIехдика аьлар цо В. И. Ленинах дола Жарковске, «Са хьамсара Даьхе» яха Туликова, «Лаьттан оаз» яха Островске иллеш. Цу школа дешархочо Селезневас «Космически бийса» яха ше яздаь илли аьлар. Дика кийчъяьяр № 29 йолча школа драматически коллективо «Ча» яха А. Чехова цхьан актах латта пьеса. Боккхача безамца тIанийцар зрителаша № 8 йолча школа пхелагIча класса дешархочо Астапенко Наташас даь «Кубински халхар».

Лоацца аьлча хьажарга дика кийчъеннаяр №№ 25, 46, 5, 57, 91, 49 йола школаш. ДоггIоздоаккхаш да №№ 16, 53 йолча школаша укх хьажаре, эггара хьалха дика программа гойта хилар.

Укх деношка хургдолча заключительни хьажаре хьокха къоастаяьй 50 гаргга номер.

Н. МАРЧЕНКО.

ОКТЯБРА СИЙНА

Дукха ха йисаяц Советски пачхьалкхен 50 шу диза. Цу шерийна лакхарча къахьегама толамашца накъабаха кийлуш ба колхозхой, совхозий болхлой, юртбоахама беррига болхлой.

Дагестански АССР-а колхозашка, совхозашка чIоагIа кийчо еш ба юртбоахама культурай лакхара хьункъам кхебара, доахангара йоаккха шурен жен, продуктивности лакхъяра. Цох лаьца дувц «Къилбаседа Кавказен ЦЧО-и юртбоахама производство» яхача журнала мартовски номера тIа кепатехача Дагестански авторий корреспонденцеш тIа.

Дагестански АССР-а Кизлярски района «Красный восход» яхача колхоза председателa В. Чепурнойи, инженера Р. Труниннан язъяьча «Воздушным потоком» яхача статья тIа дувц комсаш хьайоастача «Кизляр-2» яхача машинах лаьца. Республика юртбоахама Iилма - тохкама института Iилман болхлоша хьаяь из керда машин дукха дикагIа я хьалха хиллача цу тайпарча «Кизляр-2» яхача машинал. Производственни хьалашка испытани яро гойтар из агрегат лакхара экономически эффективность йолаш хилар. 15 — 14 процент тIоадал йолаш долча лаьтта дIакъайла комсаш мукъайолхача хана цу агрегато комсаш дIакъайла йоахкача боала чура 89,7 процент лаьтта аратосс — кулгашца из болх беш хилча тоссачул ши процент дукхагIа. Цу агрегатана комсий бешамий хIара гектара тIа механически обработка ярах ткъо совгIа балха ди кхоlу. Цул совгIа цу машинаца обработка еш хилча балха дикал лакхлу, хIаьта комсашта теха чIонакаш толха а яц. Цу гIулакхо йиш хулийт комсаш дикагIа хьувкъе. ЛаьрхIад комсаш мукъаяхара балхаш кулгашца деш хилча хIара комсий хетолга тIа ворхI процент чIонак телхаелга, хIаьта из болх машинаца беш хилча эррига чIонакаш лоза ца еш юсча. Цу оагIо тIа кепатехай кердача машина болх бара принципаш хьагойташ йола схема.

Атта ешалуш дика статья я «Зарубки на полке» яха кулински юкъерча школа учитела И. Канчиева язъяр. Цу тIа авторо дувц Мамаева Хаджимуси дезала къахьегама наькъах лаьца.

ЛоархIаме статья я журналиста И. Хомякова язъяь «Замкнутый круг», яхар. Из язъяьчо гучайоах республика совхозийн колхозийн пайда ца эца резерваш. Республике деррига хьалаш да мангала комараш кхее. Цхьадолча боахамашка дика хьувкъаю из маьхера культура, дале а, дерригача республика боахамашка кхеяц из культура.

Тха журнала укх тIеххьарча номера тIа кепатеха я лоалахарча областашкара, краяшкара республикашкара материалаш. Цу статьяша новкъостал дергда юртбоахама производства тайп - тайпара дешаш кхетаде. Цу хьакъехьа пайда эца йиш я журнала тIа кепатехача Донской зональни юртбоахама, Iилматохкама института директора заместитела Н. Бородина, Ростовски областа юртбоахама управлене начальника заместитела С. Борща язъяьча «Первая забота о зерне» яхача статьях. ДIалахача шера хаоттаме хьалаш аьттув болаш ца хиларах гурахьа дув ялат низах деха Iана кIала дахар, хIаьта Нохч-ГIалгIайчен, Дагестане январь, февраль бетташка ткъо градус гаргга шелал эттар. Тарлу дIалийна фу дохьа а даь хьатIадоала ялат нийлха хила. Гурахьа дув ялат дика хьувкъадара мероприятеш балха юкъекхувлара боккхача лоархIаме да хIанзе а дохьадаь фу меллад хар.

Авторaша белгалдоаккх мишта ха йиш я мел ялат телхал. Кхай тIара цхьатарра 25 — 30 баьцовгIа хьа а аьхка, фийга дIаьхдена овлаши тIехнахьара дохьадьчарей дIа а тийда хий чудолча оаркхоча Iочудохк овлаш хийца оагIош кIала а йолаш. Ши-кхо ди даьнначул тIехьагIа кхы а овлаши баьццара листалгаши хийца фу талханза долга ха йиш я.

Юртбоахама болхлошта боккхача лоархIаме да тух доаллача лаьтташ тIа доакъара культураш кхеяра опыт йовзар. Из говзал дика карераяьй Ставропольски края юртбоахама болхлоша, хIаьта цох лаьца дувц «Кормовые смеси на солонцах» яхача статья тIа агронома В. Вололазко. Авторо белгалдаьккхад малагIа доакъара культураш дIае йиш я тух доаллача лаьтта, цу культурай экономически мах бу, гучалоакх доакъара уж культураш мел дика я, белгалйоакх уж культураш кхеяра агротехника.

Дукха я журнала тIа кепатеха юртбоахама механизматорашта пайдане материалаш а. Царна йовзаргья юртбоахама техниках дукхагIа пайда эцара йола приспособленеш. ЧIоагIа пайдане статья я агронома И. Тарасенкос язъяр. «И борона и культиватор» яхача статья тIа дувц цо мишта е йиш я макхах культиватора а макха а деш дола гIулакх дергдола агрегат.

Сомийн комсийн бешамаш лелаечар пайда эца йиш йолаш а дукха материалаш я журнала тIа.

С. ЧЕРВОНЫЙ,
«Къилбаседа Кавказен ЦЧО-и юртбоахама производство» яхача зональни журнала отдела редактор.

ВАХАР ТОАДЕРАШ

«Дукха дайна саг ва из» оалаш да цхьаволча сагах. ДукхагIа йолча хана уж хул ха яха, дукха баьха нах. Из тамаш а яц. хIана аьлча хан йIоаххал фуннагIа хила тарлу. Анна Георгиевна Курушина йоккха я ала йиш яц, бакъда «Старогрознефть» кхоалагIча промыслерча наха оалаш хала йиш я: «Дукха дайна, дайна саг я из», аьле.

...Из дар халача ткъаь иттлагIча шерашка. Дий шу мара дацар Аннай нана хала цамогаш а хинна хаькъал тIара яьннача хана. Цхьанна тайпара хIама дулургдолаш яцар из, кхыметтел шийна доал де а магацар. Цхьа да мара вацар цIен хIама хьатIала могаргдолаш, хIаьта цо даьчох низлкъала яа хIама а хилацар. Геттара хала хилар къиза тIом тIабенача хана. Цо вихьар дац вошеи. Сов хьалха байзар йиIига къахьегама чам.

Ништта хала никъ хьабена яр Анна Георгиевна промысле балха енача хана. Мах баь варгвац, халонашка баьннача, бакъда дог кIаьда, цIено долча мехкдаьттахоша цу хана къоначa кхалсага даьча новкъостала. Балха гIо дарал совгIа, цIагIа фу эш, мала эш хьожаш хулар берригаш, къаьста М. В. Романова, И. Т. Галкина, А. В. Гончарова, Т. И. Ивинская, Р. Г. Рогожина. «МассагIа вар уж цу хана дас-нанас санна сога бIаргло-кхаш хиннараш, — йоах Курушинас. — Се мел ях цар сийдаь яргьяц со»

Дийтта шу даьннад цу хана денз. Анна Георгиевна дика специалист я. Хьинаре безамца къахьегаш цо Iомаяьй кхо говзал. Из я замерщица, лаборантка, мехкдаьтта доаккха оператор. Цу ерригача хана производстве хьалха латташ хьайоагIа Анна Георгиевна, из я мастера тешшаме гIонча.

Дийнахь-бус скважина луча мехкдаьттана тIахьожам а лоаттабеш хинна хувцамаш дIаяздар да замерщицай декхар, хIаьта Анна берригача балхах дог лазаш ше хиларах цунах кхоачамбац. КIоарга-насосни скважинай балхага хьожаш дуккхаза гучадаьхад цо кхоачамбоацараш, ший ханнахьа уж дIадахийтара оарцагIийннай. Цун хьинарца, мехкдаьтта кIезигдалар ханнахьа цо гучадаккхарах, дукха доагор кходаьд. Цхьайолча хана цIенхаштта къувса дезаш хул цун мастераща ше бакъхиларах уж тешабеш. Бакъда, цумоча метте тIешхьашка йоалаш Iаьдал дац Анна Георгиевнай. Цу тайпара моттигаш нийсъеннаяр №№ 273, 133, 219 йолча скважинашка.

ЧIоагIа дукха беза Курушинайна агитатора болх. Нахага кердадар хайтар, эшача царна новкъостал дар — из да цунна эггара чIоагIагIа салоIам беш дола хIама. ХIаьта наха а безаме ладувгI цунга, хIана аьлча из массанена йовз дика къахьегамхо, дика нана хиларга хьежжа. Каст-каста баркал оал цунна йоI дика кхеярах школа хьехархой коллективо. БархI шера тIехдика дешаш, комсомольски организатор йолаш хьайогIа из. Иштта дика дешаш я мехкдаьтта техникуме цун йоккхагIа йола йоI а.

Дукха ха йоацаш хиннача хоржамашка Анна Георгиевна массава раьза волаш харжар Грозненски городской совета депутаталла. «Iалаьмате дукха уйлаш я са, — йоах Курушинас. — ВIашагIкхетар хиннача хана харжархоша даь наказаш дикагIа мишта кхоачашдергда-хьогI яхача оагIорахьа тIайийрза я са уйлаш. Че дезараш ма дукха а да-кх».

Старопромысловски районе тIехьарча шерашка хиннача хувцамашка хьежача хов мел дукха къахьийгад халкъа викалаша, мел дукха къахьега дезаргда вахар кхы а тоадара. Ший хьинар ца кходеш къахьега дага я дуккхача депутатех цаI — Курушина Анна Георгиевна.

Т. ГУСЕВ,
тха штате воаца корр.

ХАЛКЪА УНИВЕРСИТЕТ

ДиьлагIа шу да Сунженски районни культура цIагIа болх беш халкъа университет йола.

Ерригa а пхи факультет я университете: Iилман - естественни, унахцIенон, атеистически, школен дезали, литератураи искусстваи, правови знаней. Массанена хоза хеташ чакхъяьлар, масала укх темаех хинна занятеш: «Рака проблема», «Колхозникашта пенси хьожадар», «Ислам хьахилари цун чулоацами».

Занятеш ю лораша, хьехархоша, юристаша уж ба А. Т. Берлева — хьехархой лекторски группа заведующи, А. И. Оганесянц — райбольница хирург, П. С. Молебадзе — района прокурор, Р. С. Толмачева, Г. Г. Мхитарян — Орджоникидзевски станица № 1 йолча юкъерча школа хьехархой, кхыбараш.

Советски Iаьдала 50 шуи В. И. Ленин ваь бIаь шуи дизара кийчлуш ба халкъа университета болхлой. Цу деношта хетаяь сайренаш, граждански а Сийлахьбоккхача Дай-мехка а тIемашка дакъа лоацаш хинначарца вIашагIбеттабалер.

Т. НИГОРОДОВА,
Сунженски районни культура отдела инспектор.

Спорт

ШАХМАТАШ

«Динамо» ДСО шахматисташта юкъе хьалхара моттиг яккхара хинна яхь йистельннай. Финале лейзар № 12 йола пожарни команда, общественни порядок лорадра министерства, пожарни охрана управлене, № 3 йолча пожарни дакъа а командаш. ТIеххьара команда массарел котъяьлар. Ткъаьннех 14 очко я цун. Дика лейзар команда членаш И. Шпигун, В. Петросян, М. Гусев, кхыбараш а. ШоллагIча моттиге ба КГБ шахматисташ. Уж чемпионел ах очко мара тIехьбисабац.

В. ЖУК-ТРИПОЛИТОВ.

ШАШКАШ

Республика чемпионата шашкаех ловзачар ши тур мара йисаяц. Турнирни таблице кертте ва яхье ихезза котваьнна Гандулаев («Урожай» ДСО). Иттнех 8,5 очко я цун. Ийснех ворхI очко йолаш ва («Труд» ДСО) викал В. Сиденко. Цу шиннена тIехь ва цхьайттанех ворхI очко йола локомотивец Шихарбеев. ХIанз цу кхаьннена юкъе чемпиона цIи яккхара къовсамаш латт.

Г. ВАХАЕВ.

ХАОТТАМ

Тахан республикеи Грознеи малх а хьежаш, гIийло мух а хьекхаш хургья. Республике 4 — 9 градус, Грозне 7—9 градус йовхалга кхаччалца лакхлургья температура.

26—27 марта доадам боацаш йоачаи хургья. Республика цхьайолча моттигашка дохк а латташ гIийло мух а хьекхаш хила тарлу. Температура дийнахьа 7—12 градус йовхал, бийсанна 3 градус йовхалгара 1 градус шелалга кхаччалца хургья.

Метеостанци.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Р. КЕННЕДЕ ЗАЯВЛЕНИ

ВАШИНГТОН, 23 март. (ТАСС). Сенатора - демократа Роберт Кеннеде кепайоазонна лаьрхIа яьча заявлене тIа цIаьхка а хьакхайкадир переговораш ярга бода никъ хьабеллаш йолча ДРВ инициативах США правительства пайда ца ийца шийна халахеташ хилар.

США президентага Л. Джонсонага ДРВ президента Хо Ши Мина дайтача письмо текст кепатеха араяккхарца дувзаденна машаргахьа боккха хьалхара гIа а лаьрхIа ДРВ-на чуетта бомбаш соцае еза ВIашагIкхийттача Штаташа аьнна Кеннеде йола уйла, цо яьхачох, кхы а дукхагIа чIоагIъеннай. «Вашингтон пост» яхача газето американски правительства Вьетнамерча политикана еш йола «керда критика» лоархIаш доаш сенатора къамаьл.

СЬЕРРА ЛЕОНЕРА ХЬАЛ

МОНРОВИЯ, 23 март. (ТАСС). Мехкара Iаьдал эскара бе дахад, аьнна Фритауна хьакхайкадьча Сьерра Леоне герзашцарча низий командующе Дэвид Лансана парламента депутаташ радио чу гIолла тIахийхар сихха столице гулбалара а шийца бувзам тассара а.

Депутаташка ше даьча кхайкхарала тIа Лансала белгалдаьккхар, мехка конституцега хьежжа доаца гIулакхаш леладе ше дага ца хилар.

Фритаунера деча хоамех, премьер-министр Сиак-Стивенс лаьцачул тIехьагIа селхан саррахьа цига бахача нахаи эскараи юкъе дов хиннача виъ саг вийнав.

МОНРОВИЯ, 23 март. (ТАСС). Сьерра Леоне комендантски час оттадаьд, Фритауна улицашка гIолла ха деш лел эскара подразделенеш. Радио чу гIолла ше мехка бахача наха даьча кхайкхарала тIа герзашцарча низий командующе Дэвид Лансана белгалдаьккхар, мехкара кризис дIаялга политически деятелех тийша хилар.

«Политически лидераш вIашагIкхийттача хана, — хьакхайкадир цо, — вIашагIйолларгья конституционни правительство».

Мехкара Iаьдал эскара бе а долаш Сьерра Леоне кризис хилара бахьанаш ше доашхаш Лансана аьлар кризис хиннай дIадахача пIаьраска дийнахьа парламенте хиннача хоржамий «результаташ кхетаеш йоацадаь».

Фретаунера беча хоамах, городера гIулакхаш сатийна да, селхана Сьерра Леоне столице оттаяь баррикадаш дIаяьхаеце а.

Премьер - министр Сиака - Стивенс лаьца чувоалача правительства резаленцена гонахьара моттигаш хIанз а лораеш да эскара доакъош.

18-не КОМИТЕТО БОЛХ ЮКЪАХБАЬКХАБ

ЖЕНЕВА, 23 март. (ТАСС). Герз дIададаккхара йолча 18 пачхьалкхен комитето 9 мае кхаччалца шийболх юкъахбаьккхаб тахан. Тахан хиннача комитета заседане из решени яьй ядерни герз доарца дара проблемаш хетаяь шийн переговораш еш пхи кIира даьккхачул тIехьагIа.

Доазол дехьара

КИТАЕРА СОБЫТЕШ

Партийнии пачхьалкхени органаш дIаяхеи «къаьна пачхьалкхен машина «кагъеи гIерташ хунвэйбинашеи цзаофаняшеи оттабаьча кегаро доккха зе даьд Китая экономикана. Китайски кепайоазоно деча хоамех, соцам бе йиш йолаш да, дикка доккхача даькъе промышленностеи транспортеи болх юкъахбаьккха, юртбоахамера гIулакхаш толхадаь хиларах. «Боккха гIа» оалаш бахиларах «Боккха гIа» оалаш бари халкъа коммунаши йолаеннача хана хиннар санна йола керда катастрофа тIакхачара кхерам тIабессаб мехка, маларра аьлча.

Ювцаяьккхача «культурни революце» лозунгашта тIера а ца боалаш, пекински лидераша цунца цхьана сихбенна гIулакхаш чакхдоах мехка цхьа бахьан а порядок оттаяра. Каст-каста арадулла дайнаш «культурни революцега» Iалхьате дукха материальни ахчан дукха хьурмат доацаш доаделла соцалара производство. КПК ЦК ахархошка а хьалха цул тIехьа болхлошка лахьийтача письмо тIа, белгала аьлча, йоах, «хоаттам-оалам а «къахьегача дисциплина чIоагIъяра» а уж тIахьехаш.

боацаш производственни балхаш тIара дIаухилга» дийхкад.

Информационни агентстваша деча хоамех, Пекине дIайоаржаяьй пачхьалкхен рузкъа лорадарахи «революци хIаман кхом беш дIаяхьарахи» 16 марта КПК ЦК, КНР Пачхьалкхен совета, КПК ЦК тIема комитето енна указанеш. Цу документа тIа белгалдоаккх, Китае «цхьайолча» районашка заводашкара, фабрикашкара, шахташкара оборудовани болх бергбоацача яьккха хилар, пачхьалкхен учреждeнешкареи школашкареи хIамаш йохаяь хилар. Экономически гIирс хьалбелгеи «культурни революци» чакхйоаккхилгеи юкъахдаккхара бола бехк Мао Цзэ-дуна духьаларчарна тIабулл «партерча Iаьдала керте латтача» указанеи автораша. Указаненца хувийбинаш пхьоабаьннаш декхарахьа бу транспорти кхыйола хIамаш, хIаьта иштта ахча а хьалхагIа уж хинна министерствашта юха дIадала. Тайп-тайпара учрежденешта организацеша тIалуул мишта бецаргдац лоацам тIехьа а кIезига елга.

«Революци хIаман кхоам беш чакхъяккхарах», кхомбара режим кхоачаьнзарах дукха дизу провинциальни кепайоазоно. Масала, 17 марта Цзелинь провинце кхыбаьсса - малхбоален провинце бахача нахага сагото кхайкара а дир цу провинцерча «цIеча цзаофаней революционни комитето» материальни средстваш кхояр духьа сов чехка дуккхача наьха болам дIаболабара. Комитето тIахьех кIор, электроэнерги, метал, каьхат кходара къаьстта уйла тIаяхийтара.

Цу юкъа дIахо а мехка административни учрежденештеи промышленни предприятештеи тIахьожам оттабеш да эскар. Масала, эскара тIахьожама кIал оттаьй Гуачжоу (Кантон) — Къулбехьен Китая йоккхагIа йола город. Цу города цхьаццайолча промышленни предприятешка тIема тIахьожам оттабарах хоам бу «Наньфан жибао» яхача газето. Масала, «Гуачжоуски электростанце администрацена меттел вIашагIъеллай тIема гIулакхаш тIара нах юкъе а болаш йола «ханна провинцерча командованен»...

Лхасе арадувлача «Сицзан жибао» яхача газето яздечох, Тибетски тIема командоване шин тIахьожам кIал оттаьй общественни кхерамзален департамент, банк, радиостанци, почтайи телеграфен управлени, аохини управлени. Цу ханна китайски провинциальни кепайоазон хоамашка мукIарло ду тIема тIахьожам оттабеча хана духьаленаш еш хилара.

(ТАСС).

БЕЛГИ. Брюсселерча торгови центре.

Агерпресс — ТАСС сурт.

ЛадувгIа

25 март, 1967 шу.

РАДИО: 6.30 — «Нохч-ГIалгIайчен лаьтталеладерхо» яха передача (нохчий меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 Хоамаш. 7.10 — «Грозненский рабочий», «Комсомольски племя» газетий обзор. 7.20 — Передачай программа. 8.15 — «Сердало» газета обзор. 8.25 — Ашараш. 8.30 — «Къона тIехье» (нохчий меттала). 8.45 — Москва. 16.00 — Передачай программа. 16.05 — Литературни передача (гIалгIай меттала). 16.25 — Концерт. 16.45 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 17.15 — Концерт. 17.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.00 — Москва. 18.30 — «Къонал» (нохчий меттала). 19.00 — «Зоря Кавказа» яха радиожурнал.

УКВ: 9.00 — Белоруссеи, Молдавеи музыкальни вахар 9.59 — «Папеи, мамеи, нанеи бархI бера хьунагIа» яха радиопостановка. 10.48 — «На Вичуге» яха музыкальни дувцар 11.47 — «Тамашийна гIа яха Гашека дувцар. 18.00 — Катаева фальлгахи Крылатова «ВорхI бос бола эзилг» яхача балетахи оттаяь берашта бола радиопостановка. 18.37 — «Массаза санна дола истори» яха музыкальни радиоводевиль. 19.17 — «Любовь Яровая» яхача спектакла монтаж (нохчий меттала). 20.07 — «Шоатта дийнахьа сарахьа» яха передача. 20.36 — «Деррига а дIадолалуш дац» яха радиопостановка.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.00 № 1 йолча школа художественни самодеятельноста концерт. 18.25—Бекъдолчох дахкха фильм. 18.45 — Мукъа ши ди. Проблемаш торонаш. Беседа. 20.05 — Кинонякъбара клуб. 19.45 — Шоана, бераш! 19.55 — Концерт. 21.15 — «Петр ЦхьоалгIа» яха художественни фильм (цхьоалгIа серя).

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. 3-39-11; партийни вахареи културан отделий — 3-42-30; промышленноста отдела — 3-34-38; юрта боахама отдела — 3-42-28.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; отделов партийной жизни и культуры — 3-42-30; промышленного отдела — 3-34-38; сельскохозяйственного отдела — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05078, Заказ № 1592.